

Boban Stojanović
Ana Šljukić
Tamara Jovanović

MLADI ZA MIR I BEZBEDNOST:

Analiza UN Agende u Kontekstu Srbije

*dr Boban Stojanović
Ana Šljukić
Tamara Jovanović*

**MLADI
ZA MIR I BEZBEDNOST:**

Analiza UN Agende u kontekstu Srbije

Beograd, 2023

MLADI ZA MIR I BEZBEDNOST: ANALIZA UN AGENDE U KONTEKSTU SRBIJE

Izdavač:

Misija OEBS-a u Srbiji

Za izdavača:

Miljana Pejić

Autori:

dr Boban Stojanović, Ana Šljukić, Tamara Jovanović

Saradnica:

Aleksandra Mihajlović

Dizajn:

Ivana Zoranović

Priprema i štampa:

Dosije studio, Beograd

Tiraž:

100 komada

ISBN 978-86-80578-25-5

Svi pojmovi koji su u analizi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Objavljivanje ove publikacije podržala je Misija OEBS-a u Srbiji. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno stav Misije OEBS-a u Srbiji.

SARŽAJ:

UVOD I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	5
UN AGENDA MLADI, MIR I BEZBEDNOST: CILJ I STUBOVI	7
OBLASTI IMPLEMENTACIJE AGENDE MLADI, MIR I BEZBEDNOST (YPS)	12
PREGLED I ANALIZA JAVNIH POLITIKA KOJE OBUHVATAJU CILJEVE UN AGENDE YPS SA PREPORUKAMA	14
1. Omladinska(e) politike i programi	14
2. Politike i programi mira i bezbednosti	23
3. Spoljna politika i međunarodna saradnja	30
4. Obrazovanje, kultura i umetnost	38
5. Ekonomska politika i politika zapošljavanja	50
6. Oblast pravde i politika ljudskih prava	59
7. Rodna ravnopravnost	66
8. Zdravstvena politika	77
9. Zaštita životne sredine i klimatske promene	82
10. Politike u oblasti nauke i tehnologije	89
FINSKA: PRVI NACIONALNI AKCIONI PLAN O REZOLUCIJI 2250 U SVETU	98
ZAKLJUČNE NAPOMENE	104

UVOD I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Pred vama je istraživanje koje pruža pregled i analizu aktuelnih javnih politika, instrumenata javnih politika (strategija, akcionih planova i drugo) i institucija nadležnih za mlade i bezbednost u Republici Srbiji koje obuhvataju specifične ciljeve UN Agende Mladi, mir i bezbednost. Istraživanje teži da utvrdi da li su i na koji način ciljevi Agende implementirani u aktuelne javne politike Republike Srbije, kako bi se definisao prostor u kom je neophodno posvetiti veću pažnju njihovom sprovođenju na nacionalnom nivou. Istraživanje je sprovedeno u periodu od jula do septembra 2023. godine i uzelo je u obzir javne politike koje su u tom periodu bile na snazi u Republici Srbiji. Prema metodološkom pristupu i načinu prikupljanja podataka, istraživanje je rađeno analizom dokumenata javnih politika.

Konkretnije, potrebni podaci su prikupljeni kroz desk analizu, odnosno analizu dokumenata iz relevantnih oblasti. Autorski tim je, u skladu sa potrebom, uzeo u razmatranje pravne akte, poput Ustava Republike Srbije, zakone i podzakonske propise. Takođe, analizirao je planska dokumenta, odnosno dokumenta javnih politika, u koje spadaju strategije, akcioni planovi, programi i koncepti politike. Pored dokumenata koji se direktno odnose na omladinske politike i programe, uzeti su u obzir i oni koji uređuju sledeće oblasti: omladinska (e) politike i programi; politike i programe mira i bezbednosti; spoljnih poslova i međunarodne saradnje; obrazovanja, kulture i umetnosti; ekonomije i zapošljavanja; pravosuđa i ljudskih prava; rodne ravnopravnosti; zdravstva; životne sredine i klimatskih promena; nauke i tehnologije.

Dakle, analiza obuhvata 10 navedenih oblasti, u vezi sa kojima Agenda prepoznaje potrebu da se položaj mladih una-

predi, kao i njihovu ulogu i participaciju u politikama koje su tim oblastima obuhvaćene. Za svaku oblast pojedinačno, nakon predstavljenog istraživanja, autorski tim će ponuditi set preporuka koje će u fokusu imati korake putem kojih bi se Agenda Mladi, mir i bezbednost mogla obuhvatnije sprovesti u našoj državi. Takođe, u svrhu boljeg razumevanja kako koristi, tako i načina implementacije Agende na konkretnim slučajevima, na kraju svake oblasti će biti istaknut primer dobre prakse iz zemalja širom sveta koje prednjače kada je reč o prihvatanju YPS standarda.

Sa jedne strane, istraživanje je namenjeno institucijama, kako bi prepoznale propuste u sprovođenju Agende i samim tim, probleme sa kojima se mladi suočavaju, potrebu za njihovom većom participacijom u javnim politikama i to prvenstveno u onim koje ih se direktno tiču i potencijale koje mladi poseduju kada je reč o održavanju i jačanju mira, bezbednosti, tolerancije i dijaloga. Na osnovu toga, institucije bi trebalo da budu podstaknute da aktuelne javne politike usklade sa specifičnim ciljevima Agende, da unaprede zakonodavstvo i instrumente javnih politika, kao i da usmere rad nadležnih organa u pravcu jačanja uloge mladih u društvu. Sa druge strane, analiza može poslužiti i organizacijama civilnog društva koje se bave položajem i problemima mladih, kako bi i same bolje razumele koncepciju Agende i uočile kakvo je trenutno stanje kada je reč o njenoj primeni u Republici Srbiji. Tim putem, one mogu dobiti i dodatni podsticaj da se u svom javnom zagovaranju oslone na Agendu i da pozovu institucije da se posvete njenoj implementaciji u oblastima od značaja za omladinu, kao i da realizuju projekte i programe u oblastima i sa ciljevima definisanim Agendom.

UN AGENDA MLADI, MIR I BEZBEDNOST: CILJ I STUBOVI

Agenda Mladi, mir i bezbednost (Youth, Peace and Security Agenda – u nastavku teksta YPS) ima za cilj da ukaže na to da održivi mir, na globalnom nivou, neće biti ostvaren ukoliko mlade žene i muškarci ne budu zastupljeni u političkom životu i ukoliko ne učestvuju u političkom dijalogu, procesu pomirenja, izgradnji mira i izgradnji države i ukoliko nemaju udeo u odlučivanju o sopstvenoj budućnosti. Suštinu YPS Agende čine sledeće rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija:

1. Rezolucija 2250, usvojena 2015 godine, kojom je po prvi put prepoznata **pozitivna uloga mladih u naporima za održavanje i unapređenje mira i bezbednosti**,
2. Rezolucija 2419, usvojena 2018. godine, koja posebno poziva na **planirano uključivanje mladih žena i muškaraca u formalne i neformalne mirovne procese**, kao i
3. Rezolucija 2535, usvojena 2020. godine, koja daje **konkretne korake za sprovođenje YPS Agende i stavlja akcenat na potrebu jačanja njenih tehničkih kapaciteta**.

Definišući mlade kao osobe koje imaju od 18 do 29 godina, Rezolucija 2250 prepoznaje i varijacije ovog termina na nacionalnom i međunarodnom nivou, s obzirom na to da zemlje koriste različite starosne grupe u statističke i svrhe kreiranja politika. U svakom slučaju, “mladost” se može definisati kao prelaz iz detinjstva u odraslo doba, koji nosi sa sobom različite biološke, sociološke, ekonomske, političke i druge karakteristi-

ke mladih ljudi. Takođe, pojam mira u kontekstu koji se tiče Agende, treba razumeti ne samo kao odsustvo rata i nasilja (negativni mir), već i kao odsustvo strukturalnog nasilja, odnosno, na primer, siromaštva, diskriminacije i nepravde. S tim u vezi, spomenuta izgradnja mira i bezbednosti bi podrazumevala angažovanje u nekoliko ključnih oblasti:

- Prevladavanje osnovnih korena (pokretača) sukoba
- Policija, vladavina prava, pravosuđe
- Smanjenje nejednakosti i diskriminacije i drugi izazovi društvenoj koheziji
- Ljudska prava
- Reintegracija
- Reforma sektora bezbednosti, mirovne operacije, razoružanje i kontrola naoružanja.

Kako Rezolucija ističe, danas mladih ima više nego ikada, pri čemu je zabrinjavajuća činjenica da mladi muškarci i žene čine većinu stanovništva u zemljama koje su pogođene određenom vrstom nasilja ili oružanim sukobima. Ipak, upravo mladi mogu biti jedni od **ključnih aktera u mirovnim procesima** i svojim uključivanjem i participacijom u tom smislu uticati na izgradnju **inkluzivnog i održivog mira**. Značajno učešće i uticaj mladih može poboljšati relevantnost, efektivnost i uticaj mirovnih i bezbednosnih inicijativa, politika i drugih odluka.

Sa jedne strane, mladi mogu doprineti uspostavljanju mira kroz angažovanje svojih vršnjaka, radu na nivou zajednice, podsticanje dijaloga i premošćivanje podela koje u datom trenutku postoje u nekom društvu. Sa druge strane, takvo učešće i mladima može biti vrlo značajno, jer na taj način uče da vrednuju mir, stiču građanske veštine i vrlo često nastavljaju da se takvim aktivnostima bave tokom čitavog svog života.

Da bi mladi zaista mogli da postignu učinak u formiranju mira u zajednici, potrebno im je dati **prostora za participaciju**, što je posebno problematično ako imamo u vidu da se oni, a posebno mlade žene, neretko suočavaju sa strukturnim preprekama za učešće u donošenju odluka. U tom pogledu, treba imati na umu da je **participacija ljudsko pravo** koje podjednako važi za sve i sadržano je kako u članu 21. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, tako i u članu 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Kako bi se Agenda adekvatno primenila, suština je upravo u tome da ne samo javno mnjenje prepozna **pozitivnu ulogu mladih u društvu**, već i da im se obezbede mehanizmi kako bi mogli da **participiraju u odlučivanju, a prvenstveno o miru i bezbednosti**.

Iako se YPS Agenda i danas kontinuirano razvija, možemo reći da se ona zasniva na pet ključnih stubova, koji konkretnije određuju oblasti i načine integracije mladih u mirovne i političke procese.

Participacija

Podrazumeva podsticanje učešća mladih u procesima donošenja odluka u formalnim i neformalnim fazama postizanja mira i bezbednosti, kao i u pogledu političke tranzicije. Konkretnije, prema ovom stubu, ključno je uzeti u obzir stavove mladih prilikom pregovaranja i implementacija javnih politika, u dijalozima na lokalnom i nacionalnom nivou, odlučivanja u vezi sa tranzicionom pravdom, tokom rešavanja sukoba i za vreme odvijanja drugih političkih procesa i procesa upravljanja.

Zaštita

Odnosi se na zaštitu mladih koji učestvuju u aktivnostima uspostavljanja i održanja mira, prevencije nasilja i razvoja druš-

tvene kohezije. U tom smislu, važno je obezbediti da mladi svoj posao obavljaju nezavisno, u bezbednom i rodno osetljivom okruženju kao i da se, ukoliko do njih dođe, temeljno istraže pretnje i akti nasilja protiv njih kako bi se osiguralo da počinci budu izvedeni pred lice pravde.

Prevenција

.....

Teži pružanju podrške mladim ljudima koji učestvuju u aktivnostima čiji je cilj sprečavanje nasilja i promovisanje tolerancije i interkulturalnog dijaloga. Ključ je prvenstveno prepoznati ih kao aktere koji su relevantni za uspostavljanje društvene kohezije, a zatim i podstaći ih u svojoj misiji prevencije sukoba i nasilja.

Partnerstvo

.....

Zainteresovane strane treba da uspostave nova i ojačaju postojeća partnerstva sa mladim ljudima koji su uključeni u procese koji se odnose na mir i bezbednost. Poseban akcenat treba staviti na razvijanju saradnje sa omladinskim organizacijama, pokretima i mrežama.

Reintegracija

.....

Poslednji stub zahteva od zemalja da uzmu u obzir potrebe mladih ljudi pogođenih oružanim sukobima, u aktivnostima razoružanja, demobilizacije i reintegracije. Posebno pažnju skreće na to da im se omoguće prilike za zapošljavanje kroz adekvatne politike rada i nacionalne planove zapošljavanja mladih, kao i da se pruži podsticaj ulaganju u veštine i preduzetništvo mladih, što zauzvrat jača ekonomski rast. Takođe, podrazumeva i uzimanje u obzir činjenice da mlade žene i muškarci mogu igrati pozitivnu ulogu u implementaciji procesa reintegracije.

Pored okvira koji je stvoren rezolucijama Saveza bezbednosti, postoje i drugi dokumenti koji su doprineli oblikovanju Agende. Jedan od njih je nezavisna studija "Missing peace", koja je dovela u pitanje stereotipe i političke mitove koji se vezuju za mlade, pružajući konkretne dokaze o pozitivnom uticaju mladih ljudi na mir i bezbednosti i preporuke za participaciju i partnerstvo sa njima u održanju mira. Takođe, važan doprinos razvoju Agende pruža i dokument "We are here", koji kroz konkretne primere identifikuje prepreke i mogućnosti za učešće mladih u formalnim mirovnim procesima. Njegov zaključak ukazuje na korisnost prisustva mladih za pregovaračkim stolom.

OBLASTI IMPLEMENTACIJE AGENDE MLADI, MIR I BEZBEDNOST (YPS)

U skladu sa rezolucijom 2535 (2020) usvojenom od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 14. jula 2020. godine sa ciljem podsticanja država članica da preduzmu akcije razvoja i implementiraju javne politike i programe u skladu sa YPS agendom, ciljevi se mogu razvijati i kreirati politike za njih u 10 različitih oblasti.¹

U ovom delu predstavljamo samo oblasti koje su povezane sa YPS agendom, a u narednom poglavlju vršimo pregled i analizu javnih politika u Republici Srbiji koje obuhvataju ciljeve UN YPS agende i dajemo preporuke. Analiza će obuhvatiti pregled svih dokumenata i instrumenata javnih politika u određenim oblastima, a zatim će detaljno biti predstavljeni dokumenti javnih politika koji su vezani za ciljeve YPS agende. Za svaku podoblast će biti predstavljeno i šta su ciljevi UN YPS agende u datoj oblasti.

Oblasti implementacije Mladi, mir i bezbednost agende su:

1. Omladinska(e) politike i programi
2. Politike i programi mira i bezbednosti
3. Spoljna politika i međunarodna saradnja
4. Obrazovanje, kultura i umetnost
5. Ekonomska politika i politika zapošljavanja
6. Oblast pravde i politika ljudskih prava

1 Za sve detalje u vezi sa policy oblastima YPS agende videti: Global Coalition on Youth, Peace, and Security (2022) "Implementing the Youth, Peace and Security Agenda at Country-level: A Guide for Public Officials". New York: Office of the UN Secretary-General's Envoy on Youth. Kao i deo te publikacije: „Examples on Advancing Youth, Peace and Security“.

7. Rodna ravnopravnost
8. Zdravstvena politika
9. Zaštita životne sredine i klimatske promene
10. Politike u oblasti nauke i tehnologije

PREGLED I ANALIZA JAVNIH POLITIKA KOJE OBUHVATAJU CILJEVE UN AGENDE YPS SA PREPORUKAMA

U ovom centralnom delu istraživanja analiziramo zastupljenost ciljeva UN agende Mladi, mir i bezbednost u dokumentima javnih politika u Republici Srbiji prema gore navedenim oblastima u kojima se ciljevi agende mogu implementirati.

1. Omladinska(e) politike i programi

Radi uspešne primene Agende Mladi, mir i bezbednost, omladinske politike i programi bi trebalo da prepoznaju mlade kao adekvatne donosioce odluka na svim nivoima. To bi uključilo, prvenstveno, podsticanje političkog učešća mladih kroz mogućnost da budu izabrani u parlamentima na nacionalnom i lokalnim nivoima. Zagovornici Agende smatraju da se navedeno može postići, na primer, uvođenjem sistema kvota koje se odnose na uzrast i pol, smanjenjem starosne granice za kandidovanje na izborima, kao i programima za izgradnju kapaciteta mladih koji su aktivni u političkim partijama. Takođe, posebna pažnja se pruža prevazilaženju prepreka za političko učešće mladih koji su vrlo često marginalizovani, kao što su mlade žene, mladi migranti i mladi sa invaliditetom (hendikepom). Zatim, Agenda poziva države da osnažuju mlade tako što će im obezbediti da učestvuju i budu lideri u društvenim, ekonomskim, humanitarnim i kulturnim projektima, ali i da imaju važne uloge u programima mira, kroz volonterske akcije, plaćeni staž ili plaćene pozicije u relevantnim organima. Podsticaj za učešće u izgradnji

mira, rešavanju konflikta, ali i u građanskom angažovanju, mladi bi mogli da steknu i kroz neformalno obrazovanje i različite vrste obuka u tom kontekstu. Na kraju, Agenda vidi uspostavljanje programa saradnje u oblasti sporta kao korisni alat za razvoj mladih, jačanje njihove socijalne inkluzije, unapređenje međukulturnog i međuetničkog dijaloga i prevenciju nasilnog ekstremizma. Sportski programi bi trebalo da budu osetljivi prema polu i da se usprotive stereotipima da je sport isključivo muška aktivnost.

Oblast omladinskih politika i programa je uređena **Zakonom o mladima**², **Nacionalnom strategijom za mlade za period od 2022. do 2030. godine**³ i **Akcionim planom za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade za period od 2022. do 2030. godine**.⁴ Za potrebe ostvarivanja ciljeva Agende, značajni su i **Zakon o izboru narodnih poslanika**⁵ i **Zakon o lokalnim izborima**.⁶

Kada je reč o učešću mladih u donošenju odluka, i to prvenstveno kroz nacionalni i lokalne parlamente, treba napomenuti da u našem zakonodavstvu ne postoje prepreke koje bi mladima, uzrasta od 18 do 30 godina, to uskratili. **Zakon o izboru narodnih poslanika** propisuje da pravo da bira narodne poslanike i da bude biran za narodnog poslanika ima pu-

2 Zakon o mladima, Sl. glasnik RS, br. 50/2011 i 116/2022 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

3 Vlada Republike Srbije, <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacr-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>

4 Vlada Republike Srbije, https://mto.gov.rs/extfile/sr/2540/akcioni_pl_2023-2025_za_mlade_RS_2023-2030_063_cyr.pdf

5 Zakon o izboru narodnih poslanika, Sl. glasnik RS, br. 14/2022 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html

6 Zakon o lokalnim izborima, Sl. glasnik RS, br. 14/2022 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_lokalnim_izborima.html

noletni državljanin Republike Srbije nad kojim nije produženo roditeljsko pravo, odnosno koji nije potpuno lišen poslovne sposobnosti. Takođe, **Zakon o lokalnim izborima** predviđa da pravo da bira odbornike i da bude biran za odbornika ima punoletni državljanin Republike Srbije nad kojim nije produženo roditeljsko pravo, odnosno koji nije potpuno lišen poslovne sposobnosti i koji ima prebivalište na teritoriji jedinice lokalne samouprave u kojoj ostvaruje izbornu pravo.

Zakon o mladima propisuje mogućnost osnivanja Saveta za mlade, Pokrajinskog saveta za mlade i saveta za mlade jedinica lokalne samouprave, Kancelarije za mlade i Agencije za mlade, kao vrlo važnih tela kada je reč o političkom učešću mladih, ali i o izgradnji njihovih kapaciteta i poboljšanja položaja u društvu. Konkretnije, Vlada, Republike Srbije na predlog Ministarstva, u skladu s propisima koji uređuju rad Vlade, obrazuje Savet za mlade kao savetodavno telo koje podstiče i usklađuje aktivnosti u vezi sa razvojem, ostvarivanjem i sprovođenjem omladinske politike i predlaže mere za njeno unapređivanje. Najmanje jednu trećinu članova Saveta za mlade čine predstavnici mladih iz reda udruženja i saveza iz čl. 13. i 14. Zakona o mladima.

Prema tekstu Zakona, radi usklađivanja aktivnosti u vezi sa ostvarivanjem omladinske politike na teritoriji autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, nadležni organ autonomne pokrajine i nadležni organ jedinice lokalne samouprave može osnovati pokrajinski, gradski i opštinski savet za mlade.

Kancelariju za mlade osniva jedinica lokalne samouprave kako bi se obezbedili uslovi za aktivno uključivanje mladih u život i rad društvene zajednice, osnaživanja mladih, pružanje podrške organizovanju različitih društvenih aktivnosti mladih, uče-nju i kreativnom ispoljavanju potreba mladih.

Na kraju, za realizaciju programa za mlade, a u skladu sa programima Evropske unije koji se odnose na mlade, može se obrazovati agencija, u skladu sa posebnim zakonom.

Na ovaj način, a kako ističe i **Nacionalna strategija za mlade za period od 2022. do 2030. godine**, mladi su uključeni u donošenje važnih odluka poput iniciranja projekata i programa od značaja za mlade, usvajanja budžeta, strategija i planova, a na lokalnom nivou i programa rada i izveštaja KzM i/ili ustanova za mlade, kulture, domova omladine i slično. Iz tog razloga, u Zakonu o mladima prepoznajemo standarde na kojima se zasniva Agenda, koja insistira na tome da mladi imaju uticaj na donošenje odluka, kako na nacionalnom, tako i na regionalnom i lokalnom nivou.

Potrebu za učešćem mladih u donošenju odluka prepoznaje **Nacionalna strategija za mlade za period od 2022. do 2030. godine**, koja kao poseban cilj za predstojeći period navodi to da su mladi aktivni učesnici društva na svim nivoima. Da bi se on ostvario, jedna od mera će biti kreiranje uslova za uključivanje mladih u procese donošenja odluka i politika od značaja za mlade, kao i njihovog razvoja, primene, praćenja sprovođenja i vrednovanja. Vezano za tu meru, Strategija ističe da je, u skladu sa principima decentralizacije, bitno postojanje struktura na pokrajinskom i na lokalnom nivou kroz koje glas mladih može da se čuje i uvaži. Zbog toga će se posebna pažnja u okviru ove mere posvetiti razvijanju standarda inkluzivnosti i funkcionalnosti lokalnih saveta za mlade i smislenom uključivanju mladih u razvoj, sprovođenje i vrednovanje realizacije lokalnih akcionih planova za mlade, ali i ostalih dokumenata javnih politika od značaja za mlade koje donosi jedinica lokalne samouprave. Strategija dodaje da je pristup integrisanim uslugama na lokalnom nivou od suštinskog značaja za mlade, te je zato bitno omogućiti učešće predstavnicima mladih i u drugim savetodavnim

i stalnim radnim telima na lokalnom i pokrajinskom nivou, kao što su saveti za lokalni ekonomski razvoj, socijalno-ekonomski saveti, privredno-ekonomski saveti, saveti za zapošljavanje, lokalni saveti za migracije itd.

Kako bi mladi bili aktivni učesnici društva na svim nivoima, Strategija predviđa osnaživanje i sistemsku podršku udruženjima i kancelarijama za mlade u kreiranju, implementaciji i praćenju javnih politika kroz međusektorsku saradnju i dijalog svih relevantnih aktera. Posebno će se raditi na povećanju kapaciteta omladinskog civilnog sektora i kancelarija za mlade za učešće u participativnoj demokratiji i demokratskom građanstvu. Za mlade i one koji rade sa mladima iz civilnog sektora bitno je osnažiti mlade da iskoriste različite mehanizme za učešće u kreiranju, sprovođenju i praćenju efekata javnih politika na mlade, navodi se u Strategiji.

Akcioni plan za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade za period od 2022. do 2030. godine navodi ciljne vrednosti kojima će se težiti kada je reč o implementaciji gorepomenutog posebnog cilja. Predviđeno je da u 2025. godini 66% jedinica lokalne samouprave imaju osnovan savet za mlade i da 50% jedinica lokalne samouprave imaju osnovan savet za mlade u kojem su članovi i mladi i koji je u skladu sa usvojenim standardima i redovno se sastaje. Takođe, od 2025. godine bi nacionalni, pokrajinski i lokalni saveti za mlade trebalo, svaki posebno, da se sastanu minimum 4 puta godišnje, a cilj je i da udeo mladih u tim telima, u odnosu na ukupan broj članova, bude 30%. Mladi bi u 2025. godini trebalo da na 30% predloga i nacрта propisa i dokumenata javnih politika koji su od interesa za mlade daju svoje mišljenje. Prema Akcionom planu, u 2025. godini će biti i uspostavljeni standardi aktivnog učešća mladih u donošenju odluka na svim nivoima vlasti i povećaće se

na 25% udeo budžetskih korisnika koji budžetiraju sredstva za mlade. Planirano je i povećanje na 45% udela mladih koji je spreman da se angažuje u radu tela koje inicira ili donosi odluke od značaja za mlade (učenički/studentски parlament, lokalni savet za mlade, udruženje, političke stranke i slično). Na kraju, cilj je da se broj aktivnosti podrške udruženjima i kancelarijama za mlade u kreiranju, implementiranju i praćenju javnih politika na godišnjem nivou poveća na 3.

Dakle, kada je reč o političkom učešću mladih, ne postoje zakonske prepreke koje bi punoletne mlade sprečile u tome da budu izabrani predstavnici u nacionalnom ili lokalnim parlamentima. Međutim, trenutno je u parlamentu Republike Srbije ukupno devet mladih narodnih poslanika, manje u odnosu na prethodni saziv, kada ih je bilo četrnaest, što znači da je danas broj poslanika koji potpadaju pod kategoriju mladih ponovo niži od 5% i vraća se na vrednosti iz perioda 2012–2020. Takođe, nacionalni parlament još uvek nema formiran Odbor za mlade, a u aktuelnoj Vladi Republike Srbije nijedan ministar niti član Vlade nije u kategoriji mladih osoba. Sa druge strane, Strategija za mlade i njen Akcioni plan daju podstrek kada je reč o učešću mladih u savetima za mlade i donošenju odluka iz oblasti koje se mladih direktno tiču. To jeste veoma značajno, ali sa stanovišta Agende, koja se zalaže za inkluziju mladih u nacionalnom i lokalnim parlamentima – nije dovoljno i izostaju jasni koraci koji bi mladima to obezbedili. Takođe, osim starosne granice, ne postoje drugi podsticaji kako bi se to ostvarilo, poput uvođenja kvota ili rada na izgradnju kapaciteta mladih koji su aktivni u političkim partijama.

Sledeća mera za ostvarivanje pomenutog cilja jeste podsticanje volontiranja i aktivizma kod mladih, što je takođe relevantno ukoliko se podsetimo da Agenda poziva države da mlade uključe u volonterske programe koji su usmereni

izgradnji mira. U okviru nje, Strategija ističe da će se nastaviti dalji razvoj i podrška nacionalnom programu volontiranja, „**Mladi su zakon**” koji Ministarstvo turizma i omladine realizuje u saradnji sa civilnim društvom u kontinuitetu od 2010. godine. Reč je o programu koji kroz lokalne omladinske volonterske projekte (OVP) i nacionalne/međunarodne volonterske kampove podstiče aktivizam i volontiranje među mladima, sticanje veština za lični razvoj i bolju zapošljivost, a daje i značajan doprinos mladih održivom razvoju lokalnih zajednica. Kroz ovaj program, a kako ističe Strategija, organizovaće se međunarodni omladinski kampovi, sprovoditi omladinski volonterski projekti, razvijati projektne ideje neformalnih grupa mladih za unapređenje lokalne sredine uz mentorsku podršku i radne akcije u cilju uređenja prostora za mlade u lokalnim zajednicama, zaštite životne sredine, podsticanja humanosti i solidarnosti, razumevanja i tolerancije, bezbednosti i međugeneracijske saradnje.

Agenda uviđa potrebu da mladi budu osnaženi uključivanjem u projekte koji će se baviti društvenim, ekonomskim, humanitarnim i kulturnim temama. Strategija delimično to prepoznaje u okviru svog posebnog cilja posvećenog tome da mladi imaju ravnopravne mogućnosti i podsticaje da razvijaju svoje potencijale i kompetencije, koje dovode do socijalnog i ekonomskog osamostaljivanja. Kao mera za njegovo ostvarivanje, navodi se pružanje podrške estetičkim kompetencijama i stvaralaštvu mladih. Kako naglašava Strategija, estetička kompetencija, kao jedna od međupredmetnih kompetencija, važna je za obogaćivanje mladih u pogledu širokog razumevanja kulturnog nasleđa ljudske zajednice, vrednovanja umetničkih dela i kulture uopšte i razvijanje svesti o značaju kulture za razvoj ljudskog društva. Akcioni plan navodi da je cilj da u 2025. godini broj programa/projekata neformalnog obrazovanja koji sadrže aktivno-

sti za razvoj estetičkih kompetencija i stvaralaštva mladih bude povećan na 15, a da broj mladih koji su uključeni u programe/projekte/akcije za razvoj estetičkih kompetencija i stvaralaštva mladih na godišnjem nivou iznosi 4000, od čega 2000 žena i 2000 muškaraca.

Podrška preduzetništvu i zapošljivosti mladih još jedna je mera koja teži ostvarenju pomenutog cilja, za koju se navodi da će dovesti do višeg nivoa preduzetničkih kompetencija mladih, boljeg informisanja mladih o mogućnostima i podsticajima koji im se nude za samozapošljavanje, povećanoj održivosti osnovanih preduzetničkih kompanija od strane mladih. U vezi sa tom merom, Akcioni plan predviđa da će u 2025. godini broj mladih koji su uključeni u projekte/akcije za razvoj preduzetničkih kompetencija i za poboljšanje zapošljivosti mladih i za uključivanje u socijalno preduzetništvo na godišnjem nivou iznositi 3000, odnosno 1500 po polu, a da će broj projekata udruženja građana i jedinica lokalne samouprave za poboljšanje zapošljivosti mladih na godišnjem nivou koji su finansirani od strane Ministarstva turizma i omladine biti 45.

Preporuke:

1. Uspostaviti podsticajne politike koje će imati za cilj veće učešće mladih u nacionalnim i lokalnim parlamentima. Takođe, u Narodnoj skupštini formirati Omladinski kokus, čiji je zadatak da okuplja mlade poslanike, ali i druge narodne poslanike zainteresovane za pitanja mladih, kao i predstavnike podmladaka političkih stranaka, predstavnike mladih i udruženja. Kada donose politike koje se direktno odnose na mlade, lokalni i nacionalni parlament bi trebalo da organizuju javne rasprave sa njihovim predstavnicima.

2. Izmenama i dopunama Zakona o volontiranju, posebno urediti oblast volontiranja mladih. Kroz nacionalni program volontiranja „Mladi su zakon“ podsticati učešće mladih u volonterskim akcijama posvećenim izgradnji mira, bezbednosti, međunarodnoj i regionalnoj saradnji i razvoju interkulturalnog dijaloga. Takođe, putem neformalnog obrazovanja bi trebalo raditi na jačanju kapaciteta mladih u datim oblastima, kako bi se obučili kako za volontiranje, tako i za rad u okviru njih.
3. Pored uključivanja mladih u projekte sa kulturnim temama, koji se bave estetičkim kompetencijama i stvaralaštvu mladih i ekonomskim, posvećenim jačanju preduzetničkih kompetencija i zapošljavanju mladih, obezbediti njihovo liderstvo u projektima koji imaju društvene i humanitarne sadržaje. Njihov cilj bi trebalo da bude participacija mladih u projektima koji se bave temama relevantnim za YPS agendu (mir, bezbednost, tolerancija, interkulturalnost...)
4. Razviti sportske programe mladih, sa ciljem njihove bolje socijalizacije u društvu, razvoja veština i timskog rada i u okviru njih uključiti i mlade iz drugih zemalja regiona, radi razvoja međukulturnog i međuetničkog dijaloga u toj oblasti.

Primer dobre prakse: Turska i Platforma za mlade volontere

Ministarstvo za mlade i sport Republike Turske vodi Platformu za mlade volontere od 2015. godine s ciljem jačanja kulture volontiranja u zemlji. Platforma pruža mogućnost prevazilaženja prepreka za učešće mladih ljudi, posebno onih koji žive u ruralnim i teško dostupnim područjima Turske, putem razvo-

ja dostupnosti tehnologije. Volontiranje se smatra važnim za jačanje međusobnog poverenja, solidarnosti i svesti o građanskom aktivizmu, smanjenje napetosti i rešavanje sporova. Korišćenjem onlajn platforme ministarstvo može efikasnije prepoznati i odgovoriti na potrebe i prioritete mladih, omogućavajući im da utiču kako na tražnju, tako i na ponudu prilika za volontiranje. Putem platforme, organizacije koje traže volontere mogu kreirati i širiti obaveštenja, a mladi ljudi koji žele biti volonteri istovremeno mogu pristupiti i prijaviti se za sva obaveštenja koja su napravljena u šest kategorija: sport, kultura i turizam, životna sredina, katastrofe i hitne situacije, obrazovanje, zdravstvo i socijalne usluge. Platforma ima posebne prednosti, kao što su pružanje institucionalnim članovima mogućnosti postavljanja svojih preferencija i administrativnih sistema. Na taj način, obaveštenja koja naprave institucionalni članovi mogu stići do svakog kraja zemlje, a organizacije mogu tražiti mlade volontere sa različitim veštinama i iskustvima širom Turske. Platforma za mlade volontere je primer inicijative koju vodi vlada, a koja nastoji povećati efikasno učešće mladih u društvenom i građanskom životu putem volontiranja.

2. Politike i programi mira i bezbednosti

Agenda Mladi, mir i bezbednost je u oblasti mirovne i bezbednosne politike okrenuta jačanju uloge mladih u mirovnim procesima i sektoru bezbednosti, bilo da je reč o nacionalnoj ili međunarodnoj bezbednosti. Iz tog razloga, ona podstiče države da uključe mlade u procese donošenja odluka u okviru bezbednosne politike, kroz, na primer, angažovanje u formiranju strategija ili drugih dokumenata koje se odnose na bezbednost države ili u reformi sektora bezbednosti. Zalaže se za učešće mladih u inicijativama koje se odnose na prevenciju

nasilja, organizovani kriminal i praćenje govora mržnje, kao i za to da mladi ostvare ulogu u razvoju politike pomirenja i izgradnji mira na regionalnom nivou i razoružanju. Poziva vlade da održavaju dijalog sa mladima na temu njihove bezbednosti i da izrađuju operativne planove koje će u fokusu imati zaštitu mladih od bezbednosnih pretnji.

Oblast bezbednosti u Republici Srbiji uređuje veliki broj pravnih akata, od kojih su u svrhu rada analizirani Zakon o potvrđivanju Sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, sa statutom Regionalne kancelarije za saradnju mladih⁷, Zakon o policiji⁸, Zakon o javnom redu i miru⁹, Zakon o informacionoj bezbednosti¹⁰, Zakon o odbrani¹¹, Zakon o Vojsci Srbije¹², Zakon o upotrebi Vojske Srbije i drugih snaga odbrane u multinacionalnim operacijama van granica Republike Srbije¹³, Zakon o osnovama uređenja služ-

7 Zakon o potvrđivanju Sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, sa statutom Regionalne kancelarije za saradnju mladih, Sl. glasnik RS, br. 4/2017 http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2017_05/t05_0439.htm

8 Zakon o policiji, Sl. glasnik RS, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html

9 Zakon o javnom redu i miru, Sl. glasnik RS, br. 6/2016 i 24/2018 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_redu_i_miru.html

10 Zakon o informacionoj bezbednosti, Sl. glasnik RS, br. 6/2016, 94/2017 i 77/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_informacionoj_bezbednosti.html

11 Zakon o odbrani, Sl. glasnik RS, br. 116/2007, 88/2009, 88/2009 – dr. zakon, 104/2009 – dr. zakon, 10/2015 i 36/2018 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_odbrani.html

12 Zakon o Vojsci Srbije, Sl. glasnik RS, br. 116/2007, 88/2009, 101/2010 – dr. zakon, 10/2015, 88/2015 – odluka US, 36/2018, 94/2019 i 74/2021 – odluka US https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vojsci_srbije.html

13 Zakon o upotrebi Vojske Srbije i drugih snaga odbrane u multinacionalnim operacijama van granica Republike Srbije, Sl. glasnik RS, 88/2009 i 36/2018 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2018/36/5/reg>

bi bezbednosti Republike Srbije¹⁴, Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji¹⁵ i Zakon o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji¹⁶. Takođe, uzete su u obzir i Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije¹⁷, Strategija odbrane Republike Srbije¹⁸, Strategija za borbu protiv visokotehnološkog kriminala za period od 2019. do 2023. godine¹⁹, Strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma za period od 2022. do 2024. godine²⁰ i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma za period od 2022. do 2024. godine²¹, Strategija za mlade Republike Srbije za period od 2023. do 2030. godine i Akcioni plan za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine.

-
- 14 Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti Republike Srbije, Sl. glasnik RS, br. 116/2007 i 72/2012 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_uredjenja_sluzbi_bezbednosti_republike_srbije.html
 - 15 Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji, Sl. glasnik RS, br. 42/2002, 111/2009, 65/2014 – odluka US, 66/2014 i 36/2018 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_bezbednosno-informativnoj_agenciji.html
 - 16 Zakon o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji, Sl. glasnik RS, br. 88/2009, 55/2012 – odluka US i 17/2013 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vojnobezbednosnoj_agenciji_i_vojnoobaveštajnoj_agenciji.html
 - 17 Narodna skupština Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>
 - 18 Narodna skupština Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/1>
 - 19 Vlada Republike Srbije, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/71/1/reg>
 - 20 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/14/1/reg>
 - 21 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/40/1>

Od pomenutih nacionalnih dokumenata, YPS standardi se prepoznaju u **Zakonu o potvrđivanju Sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, sa statutom Regionalne kancelarije za saradnju mladih, Strategiji za mlade Republike Srbije za period od 2023. do 2030. godine i Akcionom planu za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine.**

Zakon o potvrđivanju Sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, sa statutom Regionalne kancelarije za saradnju mladih je značajan u kontekstu YPS standarda, s obzirom na to da je njime Srbija zvanično postala deo Kancelarije. Ona koja pruža mladima mogućnost da kroz dijalog podstiču miroljubive odnose sa susedima i time jačaju regionalnu bezbednost. Tekst Sporazuma navedeno i potvrđuje, time što navodi da je misija Kancelarije da podrži regionalnu razmenu mladih i njihovu razmenu ideja, kao osnove budućih perspektiva za saradnju u regionu, zasnovanih na vrednostima suživota, tolerancije, poštovanja ljudskih prava i raznolikosti, kao i posvećenosti inkluziji i bezbednosti. Učešće mladih iz Srbije u radu Kancelarije direktno odgovara na zahtev Agende da se mladi uključe u razvoj mirovnih procesa i jačanje regionalne bezbednosti, što je posebno važno za region Zapadnog Balkana kao postkonfliktnog područja.

Strategija za mlade Republike Srbije za period od 2023. do 2030. godine, kao jedan od posebnih ciljeva, prepoznaje stvaranje uslova za dobro zdravlje, bezbedno okruženje i socijalno blagostanje mladih. Mera predviđena za sprovođenje cilja podrazumeva podršku postojećim i novim programima unapređenja bezbednosti mladih i usmerena je ka povećanju bezbednosne kulture mladih, odnosno unapređivanju njihovih znanja, veština, sposobnosti i usvojenih stavova poštovanja pravila iz bezbednosti. Strategija navodi da će se u

narednom periodu saradivati sa udruženjima i kancelarijama za mlade radi implementacije programa prevencije svih oblika nasilja, kako u fizičkom, tako i virtuelnom prostoru. Vezano za to, poseban fokus će biti na razvijanju mreže vršnjačke podrške mladima koji su žrtve nasilja ili su izloženi rizicima da to postanu kao i na razvijanju onlajn alata za rano signaliziranje situacije rizika u cilju blagovremene podrške.

Akcioni plan za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine, daje jasniji uvid o meri koja se odnosi na pružanje podrške postojećim i novim programima unapređenja bezbednosti mladih. S tim u vezi, Akcioni plan teži povećanju broja mladih koji učestvuje u programima prevencije i podrške za unapređenje bezbednosti u toku kalendarske godine, sa 3000, kolika je ciljana vrednost za 2023. godinu, na 10 000, u 2025. godini. Mera uzima u obzir rodnu ravnopravnosti, na kojoj Agenda takođe insistira, te očekuje da će u programima participirati jednak broj mladih žena i muškaraca. Primena Strategije i Akcionog plana u ovom domenu, korisna je sa aspekta Agende, koja smatra izuzetno značajnim prisustvo mladih u inicijativama i programima koji su posvećeni prevenciji nasilja na lokalnom nivou.

Strategija za mlade takođe, navodeći međunarodna dokumenta koja su relevantna i predstavljaju njen okvir, ističe i Strategiju omladinskog sektora Saveta Evrope do 2030. godine, koja se zalaže za vođstvo mladih ljudi u sprečavanju nasilja, rešavanju konflikata i izgradnji kulture mira.

Krovna organizacija mladih Srbije kontinuirano organizuje dijaloge mladih sa institucijama na kojima pruža priliku mladima da direktno komuniciraju potrebe mladih u Srbiji ka donosiocima odluka, kao i da ponude predloge za unapređenje položaja mladih. U februaru 2023. godine, u organizaciji KOMS-a održan je četvrti **Dijalog mladih sa premijerkom Sr-**

bije, Anom Brnabić, u okviru kog su se predstavnici i predstavnice mladih obraćali premijerki i iznosili neke od problema i izazova sa kojima se, zajedno sa svojim vršnjacima, susreću. Jedna od tema razgovora bila je bezbednost i zdravlje mladih, prilikom koje je istaknut problem digitalnog nasilja koje se nad njima vrši, oskudnosti podataka o broju mladih koji trpe nasilje i o sankcijama onih koji nasilje vrše, kao i ugroženosti zdravlja mladih koje je posledica zagađenja životne sredine. Razvijanje takvog dijaloga je u skladu sa težnjom Agende za održavanjem redovnih konsultacija sa različitim grupama mladih kako bi se identifikovale njihove potrebe i prioriteti kada je reč o bezbednosti mladih.

U domenu politike mira i bezbednosti, prepoznajemo pojedine ciljeve Agende, ali postoji dosta prostora za njenu dalju primenu. Posebno je problematična činjenica da nijedan od zakona ili dokumenata javnih politika koji se odnose na nacionalnu bezbednost ne skreće posebnu pažnju na bezbednost mladih. Takođe, analizom se nije došlo do aktuelnih projekata ili programa državnih institucija koje se bave isključivo zaštitom mladih, prevencijom nasilja nad mladima ili na bilo koji drugi način unapređuju njihovu bezbednost. Ako uzmemo u obzir trenutno uređenje bezbednosne politike Republike Srbije, možemo zaključiti i da mladi nisu uključeni u njeno kreiranje, niti participiraju u donošenju strategija ili drugih nacionalnih dokumenata iz ove oblasti, kao ni u reformi sektora bezbednosti, za šta se Agenda posebno zalaže. Iako **Akcionni plan za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine** uviđa potrebu za povećanjem broja stručnih analiza o bezbednosnim izazovima, rizicima i pretnjama kojima su mladi izloženi u Srbiji, ona teži da se njihov broj poveća sa 1 u 2023. godini, na 2 analize u 2025. godini. To je i dalje mali broj analiza, pogotovo ako uzmemo u obzir činjenicu da se na godišnjem nivou menjaju bezbednosni izazovi sa kojima su mladi suočeni.

Preporuke:

1. Uz podršku mladih, izraditi dokument javne politike koji će u fokusu imati bezbednost mladih, bezbednosne rizike i pretnje sa kojima se oni najčešće suočavaju, načine njihovog prevazilaženja i konkretne korake u jačanju zaštite mladih. Dokument izraditi uz podršku mladih aktivista i članova organizacija mladih i za mlade.
2. Podsticati godišnji dijalog između različitih društvenih grupa mladih, uključujući marginalizovane grupe mladih i nadležnih institucija na temu bezbednosti mladih u cilju utvrđivanja trenutnog stanja u oblasti bezbednosti mladih i izrade adekvatnih politika koje će reagovati na njihove bezbednosne izazove.
3. Na lokalnom i nacionalnom nivou ojačati kapacitete nadležnih institucija za razvoj projektnih aktivnosti koje će biti posvećene unapređenju bezbednosne kulture mladih, a prvenstveno podizanju svesti o pitanjima vezanim za digitalnu medijsku pismenost i borbu protiv lažnih vesti, govora mržnje, mizoginije i diskriminacije mladih na društvenim mrežama.
4. Prepoznati i promovisati mlade kao aktere koji utiču na kreiranje bezbednosne politike Republike Srbije, kao i u izgradnji kulture mira, tolerancije, razumevanja i inkluzije na nacionalnom i regionalnom nivou.
5. Posebnu pažnju posvetiti zaštiti bezbednosti mladih aktivista koji mirno izražavaju svoje stavove i sprečiti njihovo targetiranje od strane bilo kog pojedinca, a posebno državnih zvaničnika.

Kirgistan: participacija mladih u kreiranju bezbednosne politike

U Kirgistanu je međunarodna organizacija civilnog društva Search for Common Ground (SFCG) uspostavila dijalog između mladih ljudi i predstavnika državnih bezbednosnih agencija, u nastojanju da se premoste podele u društvu i reši problem nasilnog ekstremizma. Kao rezultat dijaloga, došlo je do formiranja Nacionalne konsultativne radne grupe, koja je, pored mladih, donosioca odluka i organizacija civilnog društva, okupila i žene, akademike i članove verskih organizacija. Osnovana je kao platforma za diskusiju na temu bezbednosti, sa ciljem da se razviju preporuke vezane za borbu protiv radikalizacije i ekstremizma koje bi bile upućene donosiocima odluka u državnim bezbednosnim agencijama. Inicijativa je bila uspešna, pogotovo zahvaljujući pozitivnoj reakciji bezbednosnih organa, koji su prepoznali izuzetnu prednost od angažovanja mladih ljudi i mogućnosti da čuju njihove percepcije bezbednosnih izazova sa kojima se država suočava. Projekat je, jačanjem njihovih veština, povećao učešće mladih u suzbijanju nasilnog ekstremizma, što se pokazalo vrlo korisnim kako za državu, tako i za mlade. Ono što je najvažnije, omogućeno je da kreiranje bezbednosne politike postane inkluzivan proces, koji je osetljiv na potrebe različitih društvenih grupa, što se pokazalo ključnim za stvaranje poverenja i saradnje.

3. Spoljna politika i međunarodna saradnja

Agenda prepoznaje mlade kao relevantne aktere u oblasti spoljnih poslova i saradnje, a posebno u pružanju podrške jačanju mirovnih procesa i postkonfliktnog oporavka. Uviđa

potrebu da mladi participiraju u regionalnom i multilateralnom radu, prvenstveno kroz iskazivanje svojih stavova u okviru regionalnih ili međunarodnih organizacija. Takođe, ukazuje na važnost stvaranja prilika da mladi pružaju svoje doprinose u donošenju dokumenata koji se odnose na spoljnu politiku, poput akcionih planova ili drugih dokumenata koji definišu njene prioritete. Države bi trebalo da usmere napore i ka tome da implementiraju YPS standarde u okviru nacionalnih dokumenata i politika iz ove oblasti, kao i da ih promovišu kako na međunarodnom nivou, kroz pružanje podrške telima Ujedinjenih nacija poput Saveta bezbednosti i Komisije UN za izgradnju mira, tako i na regionalnom, kroz organizacije kao što su Evropska unija i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju.

Nacionalna dokumenta koja uređuju spoljnu politiku Republike Srbije su Ustav Republike Srbije²², Zakon o spoljnim poslovima²³, Zakon o ministarstvima²⁴ kao i Zakon o potvrđivanju sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, sa statutom Regionalne kancelarije za saradnju mladih. Kada je reč o evropskim integracijama, relevantni su Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije 2022–2025²⁵, Strategija komunikacije o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji²⁶ i druga dokumenta koja se odnose na pristupanje Srbije Evropskoj uniji. Na kraju, oblast spoljne po-

22 Ustav Republike Srbije, Sl. glasnik RS, br. 98/2006 i 115/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html

23 Zakon o spoljnim poslovima, Sl. glasnik RS, br. 116/2007, 126/2007 – ispr. i 41/2009 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_spoljnim_poslovima.html

24 Zakon o ministarstvima, Sl. glasnik RS, br. 128/2020 i 116/2022 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ministarstvima.html

25 Vlada Republike Srbije, https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/npaa/NPAA_2022-2025_002.pdf

26 Vlada Republike Srbije, https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/strategija_komunikacije_2011.pdf

litike uzimaju u obzir i dokumenta koja se direktno bave mladima: Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine i Akcioni planu za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030.

Od navedenih nacionalnih dokumenata, YPS standarde prepoznajemo u **Zakonu o potvrđivanju sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih sa statutom Regionalne kancelarije za saradnju mladih, Strategiji za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine i Akcionom planu za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030.**

Zakon o potvrđivanju sporazuma o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, sa statutom Regionalne kancelarije za saradnju mladih potvrđuje Sporazum o osnivanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, koji je potpisan u Parizu 4. jula 2016. godine. Reč je o institucionalnom mehanizmu koji nezavisno funkcioniše i koji je osnovalo šest strana sa Zapadnog Balkana. Misija Regionalne kancelarije je da podrži regionalnu razmenu mladih i njihovu razmenu ideja, kao osnove budućih perspektiva za saradnju u regionu, da intenzivira regionalnu saradnju mladih i institucija koje se bave mladima kao i da koordinira saradnju mladih na Zapadnom Balkanu. Njen program se fokusira na stvaranje mogućnosti za mlade ljude da se uključe u aktivnosti koje grade međusobno razumevanje i pomirenje u građanskom, društvenom, obrazovnom, kulturnom i sportskom domenu.

Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine se, analizirajući institucionalne okvire omladinske politike Republike Srbije, poziva na **Strategiju Evropske unije za mlade za period od 2019. do 2027. godi-**

ne, koja u fokus stavlja ostvarivanje smislenog građanskog, ekonomskog, društvenog, kulturnog i političkog učešća mladih. Strategija Evropske unije za mlade, između ostalog, poziva države članice i Evropsku komisiju da podrže uspostavu i razvoj zastupanja mladih na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, priznajući mladima pravo učešća i samoorganizacije, uz priznanje predstavničkih struktura mladih i njihovo uključivanje u rad lokalnih, regionalnih, nacionalnih i evropskih organa vlasti. Prema tekstu Strategije za mlade u Republici Srbiji, svi predlozi Strategije Evropske unije za mlade za smisleno i aktivno učešće mladih u društvu, uključujući i pomenut, su relevantni za Republiku Srbiju kao zemlju kandidata za ulazak u Evropsku uniju.

Osim toga, jedan od posebnih ciljeva Strategije za mlade Republike Srbije predviđa da su mladi aktivni učesnici društva na svim nivoima, pri čemu se kao mera za njegovu realizaciju navodi kreiranje uslova za uključivanje mladih u procese donošenja odluka i politika koje utiču na njih. Strategija ističe da je za Republiku Srbiju izuzetno važno aktivno učešće mladih u telima, strukturama i konferencijama na međunarodnom nivou, te da će posebna pažnja u okviru pomenute mere biti usmerena ka daljem razvijanju mehanizama za učešće mladih i predstavnika Ministarstva turizma i omladine u radu ko-menadžment tela Saveta Evrope i Regionalne kancelarije za saradnju mladih, kao i u međunarodnim konferencijama i forumima (EKOSOK, UNESKO itd.).

Sledeća mera koju Strategija spominje kao važnu za realizaciju pomenutog cilja jeste unapređenje međunarodne saradnje, razmene iskustva i praksi mladih i ostalih subjekata omladinske politike i učešće u razvoju, praćenju i evaluaciji međunarodnih dokumenata omladinske politike. U okviru ove mere, kako Strategija navodi, realizovaće se konkretne aktivnosti usmerene ka većem učešću mladih u međunarodnim konferencijama, forumima, razmenama, učešću u pro-

gramima i fondovima EU i u regionalnim inicijativama, angažovanju, povezivanju i osnaživanju mladih i omladinskih organizacija u cilju razmene iskustava, primera dobre prakse i realizacije zajedničkih projekata.

U vezi sa tim, Strategija podseća na postojanje **Stalnog stručnog tima za EU dijalog mladih**, osnovanog pri Savetu za mlade, kojeg vidi kao način da se osigura učešće mladih iz Republike Srbije i da se čuje njihovo mišljenje o bitnim procesima na nivou Evropske unije i Saveta Evrope, kao i **Stalnog stručnog tima za implementaciju Bonskog procesa**, kojim se stiču preduslovi za implementaciju Deklaracije o omladinskom radu. Naglašava se težnja da se nastavi sa pružanjem podrške radu omladinskih delegata pri Ujedinjenim nacijama, kako bi se čuo glas mladih iz Republike Srbije u različitim telima pri UN, kao i da se podrže aktivnosti koje doprinose uključivanju mladih iz Republike Srbije u različite međunarodne omladinske aktivnosti, skupove, manifestacije kao i u realizaciju međunarodnih sporazuma i memoranduma o saradnji.

Potrebno je i napomenuti da Strategija za mlade kao svoj okvir za izradu navodi regionalne, evropske i međunarodne dokumente od kojih mnogi prepoznaju značaj mladih u izgradnji mira i poboljšanju diplomatskih odnosa. Reč je o **Strategiji Ujedinjenih nacija za mlade, Strategiji omladinskog sektora Saveta Evrope do 2030. godine, navedenoj Strategiji Evropske unije za mlade za period od 2019. do 2027. godine, pomenutom Sporazumu o osnivanju Regionalne kancelarije za mlade kao i EU strategiji za Zapadni Balkan 2018.**

Akcionni plan za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. podrobnije analizira mere koje bi trebalo preduzeti na nacionalnom nivou kako bi se obezbedila im-

plementacija ciljeva Strategije. Kada je reč o gorenavedenoj meri koja se odnosi na kreiranje uslova za uključivanje mladih u procese donošenja odluka i politika koje utiču na njih, Akcioni plan kao jedan od načina za njeno ostvarenje vidi povećanje broja mladih koji su uključeni u mehanizam EU dijaloga u jednoj kalendarskoj godini, sa 300, koliko je predviđeno u 2023. godini na 1500 u 2025. godini. S tim u vezi, Akcioni plan predviđa i obezbeđivanje finansijske podrške projektima koji imaju za cilj edukaciju i informisanje mladih o EU dijalogu mladih, te i njihovo uključivanje u različitim formatima (konsultacije, upitnici, itd.) u procese aktuelne za EU dijalog.

Osim toga, Akcioni plan objašnjava i ciljeve vezane za meru koja se odnosi na unapređenje međunarodne saradnje, razmene iskustava i praksi mladih i ostalih subjekata omladinske politike i učešće u razvoju, praćenju i evaluaciji međunarodnih dokumenata omladinske politike. Prvo, ideja je da se poveća iznos sredstava ministarstva, pokrajinskih organa i jedinica lokalne samouprave namenjen za podršku učešću mladih i subjekata omladinske politike u međunarodnim telima/procesima/forumima i organizacijama. Zatim, cilj je da se poveća broj međunarodnih procesa/mehanizama u kojima mladi utiču na donošenje odluka na godišnjem nivou, sa 3, koliko je predviđeno za 2023. godinu na 7 u 2025. godini. Na kraju, postoji težnja da se poveća i broj međunarodnih dokumenata omladinske politike u čijem razvoju, praćenju i evaluaciji učestvuju mladi, sa 2, koliko je predviđeno za 2023. godinu na 4 u 2025. godini.

Pomenuti Zakon, Strategija i Akcioni plan prepoznaju izvesne standarde YPS strategije time što uviđaju potrebu za uključivanjem mladih u oblasti spoljnih poslova i saradnje, podržavaju stvaranje prostora da mladi iznesu svoje stavove u vezi sa spoljnom politikom na regionalnom i međunarodnom nivou,

kao i to da utiču na donošenje odluka u okviru međunarodnih konferencija i na drugi način participiraju u regionalnom i multilateralnom radu. Ipak, kao što je navedeno, sem objašnjenog Zakona, nijedan nacionalni dokument koji se bavi oblašću spoljne politike ne vidi mlade kao značajne aktere u ovoj oblasti. Osim toga, kako Srbija nema Strategiju spoljne politike, ne može se sa preciznošću utvrditi da li donosioci odluka vide mlade kao relevantne subjekte koji bi se našli u takvom dokumentu. Na osnovu analiziranih dokumenata, ne vidi se tendencija donosioca odluka da mlade uključe u kreiranje strateških dokumenata koji uređuju spoljne poslove, što je jedan od ciljeva Agende.

Preporuke:

1. Implementirati Agendu u dokumente javnih politika koji se direktno odnose na oblasti spoljnih poslova i saradnje, a prvenstveno u buduću strategiju spoljne politike Srbije. Na taj način, daje se mogućnost definisanja konkretnih načina putem kojih mladi mogu participirati u spoljnoj politici Republike Srbije.
2. Održavati redovne konsultacije između predstavnika parlamenata i mladih radi povećanja uticaja mladih u formiranju nacionalnih dokumenata i strateških odluka koje se odnose na spoljne poslove i saradnju.
3. Podsticati participaciju mladih u datoj oblasti kroz organizovanje treninga, radionica i edukativnih programa o saradnji sa telima Ujedinjenih nacija ili Evropske unije.
4. Uložiti napore u jačanju dijaloga mladih iz Srbije i sa Kosova*, uz prepoznavanje važne uloge mladih u razvijanju miroljubivih odnosa dve strane u budućnosti.

Primer dobre prakse: SAD i nacrt Zakona o mladima, miru i bezbednost

Poslanici Predstavničkog doma Sjedinjenih Američkih Država su u 2020. godini predstavili nacrt Zakona o mladima, miru i bezbednosti, koji ima za cilj da podrži inkluzivno i smisleno učešće mladih u oblasti spoljnih poslova, međunarodne saradnje, izgradnje mira, prevencije, upravljanja i rešavanja konflikata. Kako se navodi u nacrtu Zakona, mladi i omladinske organizacije su pokazale sposobnost da igraju ključnu ulogu u deeskalaciji sukoba i održavanju mirovnih sporazuma, što je dodatni podstrek za njihovo angažovanje u jačanju miroljubive saradnje kroz diplomatske pregovore i programe. Nacrt Zakona, koji se trenutno nalazi u Komitetu spoljnih poslova Predstavničkog doma, rezultat je saradnje YPS Koalicije i članova Predstavničkog doma, koji neretko ističu da se glas mladih predugo ignorisao i da je cilj akta na kom rade da se mladima obezbedi mesto za stolom u rešavanju sukoba koji ih se direktno tiču. Koalicija se sastoji od preko 70 organizacija civilnog društva koje se bave mladima i rade na njihovoj mobilizaciji u okviru globalnog YPS pokreta, a njihovo zagovaranje promene Agende na nacionalnom nivou podržali su predstavnici i Demokratske i Republikanske partije. Danas, mladi i poslanici čiju podršku uživaju, kontinuirano rade na pridobijanju drugih članova Predstavničkog doma radi usvajanja Zakona, što bi učinilo Sjedinjene Američke Države prvom zemljom koja bi YPS standarde postavila kao prioritet u oblasti spoljne politike. Ova inicijativa, koja teži implementaciji Agende kroz zakonodavnu vlast, ukazuje na korake koje bi trebalo preduzeti u njenom zagovaranju: stvaranje koalicije mladih koji su upoznati da Agendom i uviđaju značaj njene primene na nacionalnom nivou, pridobijanje podrške za implementaciju kroz dijalog sa narodnim predstavnicima i saradnja sa njima na uspostavljanju zakonodavne inicijative o YPS standardima.

4. Obrazovanje, kultura i umetnost

Agenda promovira razvoj obrazovnog sistema koji bi, na nacionalnom nivou, podsticao mir i u okviru formalnog i neformalnog obrazovanja insistirao na učenju tema rešavanja sukoba, rodne ravnopravnosti, ljudskih prava i održivog razvoja. Agenda kao posebno važno prepoznaje jačanje inkluzivnog i ravnopravnog pristupa obrazovanju, bez nejednakosti, diskriminacije i marginalizacije mladih, kao i rešavanje digitalnog jaza u obrazovanju i omogućavanje pristupa digitalnim tehnologijama. Agenda insistira na promovisanju mira i društvene kohezije kroz obrazovni sistem, kroz politiku inkluzivnog obrazovanja, višejezični nastavni program, reformu nastavnog plana i programa kao i obuku nastavnika. Agenda podrazumeva i razvoj programa medijske pismenosti kako bi mladi ljudi stekli veštine kritičkog razmišljanja i prepoznavanja lažnih vesti, govora mržnje i dr. Takođe, poziva države da, kroz neformalno obrazovanje, uključe mlade u negovanje kulture, kroz organizovanje festivala, pozorišnih predstava i dr. Agenda naglašava i važnost stvaranja programa i prostora za interkulturno učenje i međureligijski dijalog mladih.

Oblast obrazovanja, kulture i umetnosti u Republici Srbiji uređuju Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja²⁷, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju²⁸, Zakon o učeničkom i studentskom standardu²⁹, Zakon o dualnom

27 Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Sl. glasnik RS, br. 88/2017, 27/2018 – dr. zakon, 10/2019, 27/2018 – dr. zakon, 6/2020 i 129/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_sistema_obrazovanja_i_vaspitanja.html

28 Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Sl. glasnik RS, br. 55/2013, 101/2017, 27/2018 – dr. zakon, 6/2020, 52/2021, 129/2021 i 129/2021 – dr. zakon https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_srednjem_obrazovanju_i_vaspitanju.html

29 Zakon o učeničkom i studentskom standardu, Sl. glasnik RS, br. 18/2010, 55/2013, 27/2018 – dr. zakon i 10/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ucenicnom_i_studentskom_standardu.html

obrazovanju³⁰, Zakon o visokom obrazovanju³¹, Zakon o obrazovanju odraslih³², Zakon o dualnom modelu studija u visokom obrazovanju³³ i Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije³⁴, Zakon o kulturi³⁵, Zakon o kulturnim dobrima³⁶ i dr. zakoni u oblasti kulture, Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine³⁷ i Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period od 2020. do 2025. godine³⁸.

-
- 30 Zakon o dualnom obrazovanju, Sl. glasnik RS, br. 101/2017 i 6/2020 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-dualnom-obrazovanju.html>
- 31 Zakon o visokom obrazovanju, Sl. glasnik RS, br. 88/2017, 73/2018, 27/2018 – dr. zakon, 67/2019, 6/2020 – dr. zakoni, 11/2021 – autentično tumačenje, 67/2021 i 67/2021 – dr. zakon https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_visokom_obrazovanju.html
- 32 Zakon o obrazovanju odraslih, Sl. glasnik RS, br. 55/2013, 88/2017 – dr. zakon, 27/2018 – dr. zakon i 6/2020 – dr. zakon <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-obrazovanju-odraslih-republike-srbije.html>
- 33 Zakon o dualnom modelu studija u visokom obrazovanju, Sl. glasnik RS, br. 66/2019 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-dualnom-modelu-studija-u-visokom-obrazovanju.html>
- 34 Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, Sl. glasnik RS, br. 27/2018, 6/2020 i 129/2021 – dr. zakon <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-nacionalnom-okviru-kvalifikacija-republike-srbije.html>
- 35 Zakon o kulturi, Sl. glasnik RS., br. 72/2009, 13/2016, 30/2016 – ispr., 6/2020, 47/2021 i 78/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturi.html
- 36 Zakon o kulturnim dobrima, Sl. glasnik RS, br. 71/94, 52/2011 – dr. zakoni, 99/2011 – dr. zakon, 6/2020 – dr. zakon i 35/2021 – dr. zakon i 129/2021 – dr. zakon https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturnim_dobrima.html
- 37 Vlada Republike Srbije, https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
- 38 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/11/1>

YPS standardi se mogu prepoznati u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Zakonu o visokom obrazovanju, Strategiji razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine i Strategiji razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period od 2020. do 2025. godine. U kontekstu Agende, ovde je važno istaći Strategiju za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period 2022–2030. godine³⁹, Strategiju za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine, Strategiju razvoja digitalnih veština u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine⁴⁰ i Digitalni obrazovni akcioni plan 2019–2027 Evropske unije.

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja uređuje osnove sistema predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja i obrazovanja odraslih. Zakon ističe da sistem obrazovanja i vaspitanja mora da obezbedi za svu decu, učenike i odrasle jednakost i dostupnost ostvarivanja prava na obrazovanje i vaspitanje zasnovanom na socijalnoj pravdi i principu jednakih šansi bez diskriminacije. Zakon izričito zabranjuje diskriminaciju i diskriminatorско postupanje u obrazovnim ustanovama, kojim se pravi razlika ili nejednako postupa u odnosu na lice ili grupe lica na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, državljanstvu, etničkom poreklu, polu, verskim ili političkim ubeđenjima. Zakon je inkluzivan u pogledu nacionalnih manjina, s obzirom na to da ukazuje na to da se za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspiti rad ostvaruje na jeziku, odnosno govoru i pismu nacionalne manjine, pri čemu se daje i mogućnost da

39 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/23/1>

40 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/21/2/reg/>

se izvodi i dvojezično, na jeziku i pismu nacionalne manjine i na srpskom jeziku, a u skladu sa posebnim zakonom.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju navodi, između ostalog, ciljeve srednjeg obrazovanja i vaspitanja, među kojima je poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, tolerancije i uvažavanja različitosti. Zakonom se, poput prethodnog, ukazuje na to da se za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad ostvaruje i na jeziku i pismu nacionalne manjine, odnosno dvojezično, ako se prilikom upisa u prvi razred za to opredeli najmanje 15 učenika. Škola može da ostvaruje obrazovno-vaspitni rad na jeziku i pismu nacionalne manjine, odnosno dvojezično i za manje od 15 učenika upisanih u prvi razred, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove obrazovanja, u skladu sa zakonom. Zakon određuje i sadržinu školskih programa, a kao neke od programa koji bi trebalo da se nađu u nastavi, a koji su relevantni za YPS agendu, navodi programe zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i programe prevencije drugih oblika rizičnog ponašanja i program zaštite od diskriminacije, program kulturnih aktivnosti škole i program zaštite životne sredine. Takođe, dodaje da obrazovno-vaspitni rad za lice koje koristi znakovni jezik, odnosno posebno pismo ili druga tehnička rešenja, može da se izvodi na znakovnom jeziku i pomoću sredstava tog jezika.

Zakon o visokom obrazovanju, definišući principe na kojima se delatnost visokog obrazovanja zasniva, navodi poštovanje ljudskih prava i građanskih sloboda, uključujući zabranu svih vidova diskriminacije. Kao i prethodni, i ovaj Zakon pruža mogućnost da se polaganje ispita i pojedini delovi studija, kao i izrada i odbrana završnog, master i specijalističkog rada i doktorske disertacije organizuje na jeziku nacionalne manjine i na stranom jeziku, u skladu sa statutom. Visokoškolska usta-

nova može ostvarivati studijski program na jeziku nacionalne manjine i stranom jeziku ukoliko je takav program odobren, odnosno akreditovan. Takođe, za studente sa invaliditetom se mogu organizovati i izvoditi studije, odnosno pojedini delovi studija, na znakovnom jeziku.

Dakle, navedena tri zakona prepoznaju težnje Agende usmerene ka inkluzivnom obrazovanju i zabrani diskriminacije u obrazovnom sistemu, po bilo kom osnovu. Uviđaju potrebe nacionalnih manjina kada je u pitanju obrazovanje na njihovom jeziku, kao i osoba sa invaliditetom za koje se otvara mogućnost da se organizuje nastava na znakovnom jeziku. Ono što je posebno važno, jeste da YPS standardi vide da se kroz politiku inkluzivnog obrazovanja i višejezičke nastave jača i društvena kohezija, te i u ovom slučaju mladi mogu imati značajnu ulogu u izgradnji mira, kroz međusobno razumevanje i toleranciju.

Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine naglašava da je donošenje pomenutog Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja još 2009. godine označilo prekretnicu u uvođenju inkluzivnog obrazovanja i vaspitanja, na čemu Agenda posebno insistira, sa naglaskom na jednako pravo na obrazovanje, bez diskriminacije i segregacije, za svu decu, učenike i odrasle. Prema tekstu Strategije, u periodu od 2017. do 2019. godine, usvojen je set novih i/ili izmenjenih i dopunjenih zakona i podzakonskih akata iz oblasti obrazovanja, sa većinom odredbi posvećenih daljem razvoju inkluzivnog obrazovanja i vaspitanja. Međutim, nakon 10 godina sprovođenja inkluzivnog obrazovanja, kapaciteti za sprovođenje još uvek nisu dostigli nivo zakonskih novina i promena. Napredak je ostvaren na svim nivoima, ali kapacitet nastavnika i ustanova da usvoje i primenjuju nove prakse i znanje značajno varira, što je rezultiralo nedostacima u pogledu pravednosti.

Govoreći o trenutnom stanju kada je reč o obrazovanju i vaspitanju pripadnika nacionalnih manjina, Strategija navodi da se celokupan obrazovno-vaspitni rad u Republici Srbiji ostvaruje na srpskom i osam jezika nacionalnih manjina (albanski, bosanski, bugarski, mađarski, rumunski, rusinski, slovački i hrvatski jezik). Iako uočava izvesni napredak u sprovođenju ciljeva prethodne strategije kada je reč o dodatnom finansiranju specifičnih troškova obrazovanja nacionalnih manjina i predstavljanju nacionalnih manjina u organima upravljanja i rukovođenja obrazovno vaspitnim ustanovama, Strategija primećuje da postoji prostor za napredak u ovoj oblasti, a pogotovo kada je reč o usavršavanju nastavnika koji realizuju nastavu na jeziku i pismu nacionalne manjine.

Opšti cilj Strategije za naredni period jeste unapređena dostupnost, pravednost i otvorenost do univerzitetskog obrazovanja, a jedan od pokazatelja njegove ostvarenosti jesu povećan broj zaposlenih u obrazovanju i vaspitanju koji su unapredili kompetencije za rad u inkluzivnom okruženju, kao i procenat učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom obuhvaćenih redovnim osnovnim i srednjim obrazovanjem. Mere koje vode ostvarenju ovog cilja su uspostavljanje novih i unapređivanje postojećih mehanizama podrške obrazovno-vaspitnim ustanovama u ostvarivanju otvorenosti pravednosti i dostupnosti i podsticanje interkulturalnosti u obrazovanju. Prema Strategiji, glavne mere u ovoj oblasti odnose se na desegregaciju i pružanje relevantne, kvalitetne podrške deci u inkluzivnom okruženju, što će zahtevati snažniju podršku redovnim školama u procesu inkluzije učenika koji se obrazuju u školama za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom ili školama za obrazovanje odraslih.

Još jedan opšti cilj Strategije jeste i unapređena dostupnost, kvalitet, relevantnost i pravednost visokog obrazovanja, a u okviru njega, kao posebni cilj se ističe unapređeni obuhvat

i pravednost visokog obrazovanja. Pokazatelji ishoda za ovaj posebni cilj, između ostalog, podrazumevaju: povećanje procenta studenata kojima je pružena podrška na osnovu novog Pravilnika o finansijskoj podršci studentima; povećanje procenta studenata iz osetljivih društvenih grupa (osobe romske nacionalnosti, osobe sa invaliditetom, osobe niskog SES-a itd.) koje upisuju studije i povećanje procenta studenata kojima je pružena podrška u vidu tumača za srpski znakovni jezik. Povećanju obuhvata i pravednosti obrazovanja težiće se kroz ostvarivanje mera: unapređenje dostupnosti i podrška uspešnosti studiranja i podržavanje visokoškolskih ustanova u ostvarivanju kontinuiranog celoživotnog obrazovanja. Da bi se studenti niskog socio-ekonomskog statusa adekvatno podržali tokom studiranja, kako navodi Strategija, definisaće se plan (konkretne mere, aktivnosti i vremenski rokovi) za povećanje obuhvata visokog obrazovanja uz razvijanje svrsishodnih modela za obezbeđenje podsticajnih sredstava, što će biti ozvaničeno u Pravilniku o finansijskoj podršci studentima i izmenama i dopunama Zakona o učeničkom i studentskom standardu. U cilju unapređenja dostupnosti visokog obrazovanja za gluve i nagluve studente, zakonski okvir će se revidirati u smislu preciziranja ko je odgovoran da obezbedi podršku ovim studentima u vidu tumača za srpski znakovni jezik.

Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine prepoznaje propuste koje postoje u obrazovnom sistemu kada je reč o punoj implementaciji gorepomenutih zakona, ističući korake kojima bi se oni prevazišli. Ona prepoznaje YPS standarde, time što kao svoje ciljeve vidi inkluzivnije obrazovanje i time što navodi mere kojima bi ono bilo dostupnije osetljivim društvenim grupama. U tom smislu, primena Strategije u narednom periodu je ključna kako bi zaista svi učenici i studenti imali ravnopravan pristup obrazovanju na svim nivoima.

Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine i Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period 2022–2030. godine takođe predviđaju ciljeve i mere u okviru njih koje su usmerene ka naprednijem uključivanju osetljivih društvenih grupa u obrazovni sistem.

Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine važna je u kontekstu njihove inkluzije u okviru obrazovnog sistema. Jedan od posebnih ciljeva Strategije jeste sistemsko uvođenje perspektive invaliditeta u donošenje, sprovođenje i praćenje javnih politika, a posebno javnih politika u oblastima zapošljavanja, obrazovanja i obuke, socijalne i zdravstvene zaštite. Kako Strategija ističe, ispunjavanje datog cilja podrazumeva unapređenje inkluzivnog obrazovanja i doživotnog učenja za osobe sa invaliditetom, a ključni pokazatelj učinka datog cilja su, između ostalog, sagledani efekti svih javnih politika na položaj osoba sa invaliditetom u pomenutim oblastima, uključujući obrazovanje.

Posebni cilj **Strategije za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period 2022–2030. godine** jeste razvijen obrazovni sistem kao inkluzivna, interkulturalna, nediskriminatorna i bezbedna sredina za decu romske nacionalnosti i svu drugu decu, obezbeđivanjem pune uključenosti u predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje, i pružanje podrške funkcionalnom obrazovanju odraslih Roma i Romkinja, uz povećanje delotvornosti i efikasnosti mehanizama za borbu protiv diskriminacije i „ciganizma“ kao oblika rasizma. Da bi se on realizovao, Strategija prepoznaje kao važno ostvarivanje mere povećanja kompetencija učenika i odraslih pripadnika romske nacionalne manjine za ulazak u svet rada i visoko obrazovanje primenom afirmativnih mera u srednjem i visokom obrazovanju i smanjenje osipanja iz sistema obrazovanja.

Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period od 2020. do 2025. godine kao svoj posebni cilj vidi unapređenje profesionalnih znanja i razvijene digitalne kompetencije građana, institucija, medija, novinara i medijskih radnika u medijskom okruženju. Sektor obrazovanja je prepoznat u Strategiji, s obzirom na to da mera za sprovođenje navedenog cilja podrazumeva da se nastavi sa procesom uvođenja medijske pismenosti u formalni obrazovni sistem, kao i da se razvijaju kompetencija nastavnika i profesora u oblasti medijske pismenosti. Kako Agenda skreće pažnju državama na važnost razvoja medijske pismenosti kod mladih, implementacija tih mera je od ključne važnosti.

Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine u određenoj meri uzima u obzir zahtev Agende koji se odnosi na to da mladima kroz obrazovni sistem pruži mogućnost da razvijaju osnovne životne veštine, važne kada govorimo o ekonomskoj i socijalnoj inkluziji. Posebni cilj Strategije predviđa da je omladinski rad standardizovan u sistemu neformalnog obrazovanja, kao i da se kontinuirano sprovodi, a neke od mera za njegovo sprovođenje podrazumevaju: uspostavljen sistem osiguranja kvaliteta programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih, sprovođenje programa omladinskog rada kontinuirano u saradnju sa lokalnim partnerima i prepoznavanje i priznavanje omladinskog rada u sistemu neformalnog obrazovanja mladih. Navedeni cilj i mera u okviru njega su važni jer se navedenim programima može obezbediti razvoj veština kod mladih, koje su im jako važne kada je u pitanju podsticanje zapošljavanja, samozapošljavanja, preduzetništva i socijalnog preduzetništva i podizanja kvaliteta života mladih.

Za Agendu je relevantna i **Strategija razvoja digitalnih veština u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine**, s obzirom na to da prepoznaje potrebu za unapređenjem digi-

talnih kompetencija u obrazovnom sistemu. Za ostvarivanje ovog cilja, Strategija ističe dve mere, od kojih prva podrazumeva obezbeđivanje uslova za učenje i sticanje digitalnih kompetencija u obrazovnom sistemu i to putem sledećih aktivnosti: unapređenja centralne komunikacione infrastrukture i izgradnje lokalne bežične komunikacione infrastrukture (WLAN) u obrazovnim institucijama, uključujući predškolske ustanove i institucijama kulture; obezbeđivanja digitalne opreme i nastavnih materijala u obrazovnim institucijama; analize dostupnih obuka za sticanje digitalnih kompetencija za nastavnike, vaspitače i stručne saradnike i mentorskog rada sa nastavnicima i mladim talentima u oblasti matematike, fizike, tehničkih nauka i informatike. U okviru druge mere, Strategija se zalaže za unapređivanje planova i programa nastave i učenja u cilju sticanja digitalnih kompetencija u preduniverzitetskom obrazovanju, kroz: revidiranje planova i programa nastave i učenja digitalnih kompetencija; analiza uspešnosti realizacije nastavnog programa učenja digitalnih kompetencija; sprovođenje edukativne kampanje za decu o bezbednom korišćenju interneta i upotrebi savremenih tehnologija (IT Karavan); organizovanje nacionalnih školskih takmičenja iz oblasti digitalnih veština i razvoj programa obuke za implementaciju onlajn i hibridne nastave u osnovnom i srednjem obrazovanju.

EU je donela i **Digitalni obrazovni akcioni plan 2019–2027**, čime je obnovljena inicijativa politike EU za podršku održivom i efikasnom prilagođavanju sistema obrazovanja i obuke zemalja članica EU digitalnom dobu. Utvrđene su dve prioritetne oblasti: 1) Podsticanje razvoja ekosistema digitalnog obrazovanja visokih performansi, što uključuje infrastrukturu, povezanost i digitalnu opremu, efikasno planiranje i razvoj digitalnih kapaciteta, uključujući najnovije organizacione sposobnosti, digitalno kompetentne i sigurne nastavnike i osoblje za obrazovanje i obuku, visokokvalitetan sadržaj za učenje,

alate prilagođene korisniku i sigurne platforme koje poštuju pravila e-privatnosti i etičke standarde i 2) Unapređenje digitalnih veština i kompetencija za digitalnu transformaciju, odnosno osnovne digitalne veštine i kompetencije od najranijeg uzrasta, digitalna pismenost, uključujući borbu protiv dezinformacija, računarsko obrazovanje, dobro poznavanje i razumevanje tehnologija koje zahtevaju veliki broj podataka, kao što je veštačka inteligencija, napredne digitalne veštine, koje proizvode više digitalnih stručnjaka, obezbeđujući da devojke i mlade žene budu podjednako zastupljene u digitalnim studijama i karijeri.

Preporuke:

1. Omogućiti uključivanje mladih u donošenje odluka iz oblasti obrazovanja, kako na nivou škole i fakulteta, tako i na višim nivoima.
2. U okviru obrazovnog sistema, veću pažnju usmeriti ka tome da mladi steknu građansko obrazovanje i osigurati da iz srednjih škola izađu sa dovoljnim znanjem u vezi sa rodnom ravnopravnošću, ljudskim pravima, tolerancijom, izgradnjom mira i održivim razvojem.
3. Modernizovati obrazovanje i uskladiti ga sa modernim tržištem rada, kako bi se obezbedilo da mladi steknu potrebno i znanje i veštine koje su u XXI veku ključne za uspešno prilagođavanje tržištu rada.
4. Sve relevantne ustanove (obrazovne, zdravstvene i socijalne zaštite) u svoje radne i razvojne planove trebalo bi da uključe specifične mere za povećanje nivoa inkluzije (na primer, kako upisati i privući Rome i njihovu decu, kako sprečiti diskriminaciju, kako definisati sankcije za neprihvatljiva ponašanja i praksu). U tu svrhu neophodno je razviti listu in-

diktatora diskriminatornog ponašanja i iskoristiti je za nadzor/praćenje primene u pomenutim ustanovama. Sve u svrhu rešavanja problema na kojima Agenda insistira kao što su, rešavanje pitanja nejednakosti, diskriminacije i marginalizacije mladih.

5. Kontinuirano pratiti stanje interkulturalnog obrazovanja u školama i visokoškolskim ustanovama u Srbiji, kroz internu i eksternu evaluaciju i samoevaluaciju škola i visokoškolskih ustanova, kako bi se procenila aktuelna situacija i obezbedilo razvojno planiranje u skladu sa potrebama.

Primer dobre prakse: Globalna obrazovna mreža Evrope (GENE)

Globalna obrazovna mreža Evrope (GENE) je mreža evropskih ministarstava i agencija koje razvijaju obrazovne politike i finansiraju programe globalnog obrazovanja. Njena težnja je da podrži nacionalne strukture u njihovom radu na poboljšanju kvaliteta obrazovanja u Evropi, kroz umrežavanje, vršnjačko učenje, razmene strategija obrazovanja i sprovođenje istraživanja iz ove oblasti. Posvećena razvoju univerzalnog pristupa obrazovanju, Mreža je usmerena ka tome da svi ljudi u Evropi, zajedno sa ljudima širom sveta, imaju pristup kvalitetnom obrazovanju. Kako bi u tome uspela, ova organizacija podstiče da nacionalni kreatori politike međusobno dele iskustva i strategije kako bi se međusobno informisali o najboljim praksama u ovoj oblasti na nacionalnom nivou, učili iz ranijih iskustava drugih zemalja i razvijali zajedničku evropsku agendu o razvoju globalnog i evropskog obrazovanja. Počevši sa radom 2001. godine, sa 6 nacionalnih institucija iz 6 zemalja, GENE se godinama unazad neprestano razvijala, da bi danas obuhvatala preko 50 ministarstava,

agencija i drugih tela iz preko 25 zemalja, uključujući i Srbiju i njeno Ministarstvo prosvete (ranije Ministarstvo prosvete, nauke u tehnološkom razvoju). Za Agendu je od posebnog značaja činjenica da Globalna obrazovna mreža Evrope uključuje i mlade, koji su, zajedno sa drugim zainteresovanim stranama, u periodu od juna 2021. do novembra 2022. godine bili uključeni u proces nastanka nove Deklaracije o globalnom obrazovanju, koja je usvojena 4. novembra na kongresu u Dublinu. Takođe, Mreža insistira na tome da mirovno obrazovanje, obrazovanje o globalnom građanstvu, obrazovanje o održivom razvoju i druge teme relevantne za Agendu, postanu sastavni deo formalnog obrazovanja nacionalnih zemalja.

5. **Ekonomska politika i politika zapošljavanja**

Agenda prepoznaje mlade kao relevantne aktere u oblasti promovisanja društvenog, ekonomskog i rodno osetljivog razvoja koji je usmeren na mlade, uključujući obezbeđivanje pristojnih i pristupačnih prilika za zapošljavanje kako u urbanim tako i u ruralnim sredinama. Agenda insistira na rešavanju izazova u vezi sa osnovnim ekonomskim potrebama za život, rodno specifičnim nejednakostima, preprekama u inkluziji mladih sa invaliditetom, marginalizovanih i manjinskih grupa. Važno je razvijanje profesionalnih i tehničkih kompeticija za zapošljavanje mladih, posebno u postkonfliktnim okruženjima i marginalizovanim područjima. Agenda naglašava i važnost podrške preduzećima koja vode mladi kroz pristup finansiranju i poslovanju koje je prilagođeno mladima uz dodatno pružanje obuke omladine o veštinama upravljanja biznisom. Kako zapošljavanje mladih predstavlja ozbiljan izazov za svaku ekonomiju, bez obzira na njen stepen razvijenosti, svaka

država bi trebalo da uloži napore ka tome da implementira YPS standarde u okviru nacionalnih dokumenata i politika iz ove oblasti. Mladi u Srbiji se suočavaju sa problemima zastarelih obrazovnih programa i njihovom neusklađenošću sa potrebama tržišta rada.

Nacionalna dokumenta koja uređuju ekonomsku politiku i politiku zapošljavanja Republike Srbije su Zakon o radu⁴¹, Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti⁴², Zakon o volontiranju⁴³, Zakon o udruženjima⁴⁴, Zakon o zadrugama⁴⁵, Strategija o ekonomskim migracijama Republike Srbije za period 2021 – 2027. godine⁴⁶, Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014– 2024. godine⁴⁷, Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine⁴⁸, Program ekonomskih reformi (ERP)

41 Zakon o radu, Sl. glasnik RS, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US, 113/2017 i 95/2018 – autentičnostumačenje https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_radu.html

42 Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, Sl. glasnik RS, br. 36/2009, 88/2010, 38/2015, 113/2017, 113/2017 – dr. zakon i 49/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zaposljavanju_i_osiguranju_za_slucaj_nezaposlenosti.html

43 Zakon o volontiranju, Sl. glasnik RS, br. 36/2010 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_volontiranju.html

44 Zakon o udruženjima, Sl. glasnik RS, br. 51/2009, 99/2011 – dr. zakoni i 44/2018 – dr. zakon https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_udruzenjima.html

45 Zakon o zadrugama, Sl. glasnik RS, br. 112/2015 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zadrugama.html

46 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/Sl-GlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/21/1/reg>

47 Vlada Republike Srbije, <http://www.minpolj.gov.rs/download/strategija-poljoprivrede-i-ruralnog-razvoja-republike-srbije-za-period-2014-2024-godine/>

48 Vlada Republike Srbije, https://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/15/15855_strategija_zaposljavanja_u_rs_2021-2026.pdf

za period 2023–2025⁴⁹ i Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine.

Od navedenih nacionalnih dokumenata, YPS standarde prepoznajemo u **Zakonu o radu, Zakonu o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, Strategiji poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014– 2024. godine, Strategiji zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine, Strategiji za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine.**

Osnovni zakon iz ove oblasti je **Zakon o radu** koji uređuje prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa, odnosno po osnovu rada. Na osnovu ovog zakona zaposlene osobe sa invaliditetom imaju pravo na posebnu zaštitu, na čemu i YPS standardi insistiraju. Dodatno, zakonom je zabranjena neposredna i posredna diskriminacija lica koja traže zaposlenje, po bilo kom osnovu, uključujući pol i starost. Regulisano je zasnivanje radnog odnosa i zaštita zaposlenih, posebno zaštita mladih, tako što mladi ne mogu da rade određene poslove, niti mogu da rade duže od 35 časova nedeljno.

Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti uređuje poslove zapošljavanja kao obaveštavanje o mogućnostima i uslovima za zapošljavanje, posredovanje u zapošljavanju u zemlji i inostranstvu, profesionalnu orijentaciju i savetovanje o planiranju karijere i sprovođenje mera aktivne politike zapošljavanja. Takođe, reguliše prava i obaveze nezaposlenog i poslodavca, podršku u profesionalnoj orijentaciji i savetovanju o planiranju karijere, podršku samozapošljavanju, dodatno obrazovanje i obuku, zapošljavanje na javnim radovima, osiguranje za slučaj nezaposlenosti, zapošljavanje u inostranstvu.

49 Vlada Republike Srbije, https://www.mfin.gov.rs/upload/media/G8MXn2_63e625e554bd3.pdf

Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine, predstavlja strateški dokument koji je donet u cilju uspostavljanja stabilnog i održivog rasta zaposlenosti zasnovanog na znanju i dostojanstvenom radu. Između ostalog, prikazani su podaci o svim oblicima i trendovima u zapošljavanju mladih, s tim da su mladi definisani kao osobe od 15 do 24 godine. U ovom dokumentu predložene su mere za poboljšanje položaja mladih na tržištu rada: povezivanje mladih sa tržištem rada još u vreme formalnog obrazovanja, unapređenje regulatornog okvira za oblike rada koje mladi najčešće preduzimaju, uvođenje formalizacije radnih praksi, sistemski pristup preduzetništvu mladih, posebno mladih žena, dodatno obrazovanje i obuke, posebno za aktivno traženje posla, pilotiranje nekih od mera EU programa „Garancija za mlade“, veća finansijska ulaganja iz budžeta RS za zapošljavanje mladih.

Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014– 2024. godine definiše kao jedan od strateških razvojnih ciljeva unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima i smanjenje siromaštva. U Strategiji je identifikovano niz izazova sa kojima se mladi iz ruralnih sredina susreću i predložene su mere podrške za poboljšanje njihovog položaja. Među područjima strateških promena su i dve koje se direktnije tiču mladih: a) diverzifikacija ruralne ekonomije i očuvanje kulturne i prirodne baštine kroz različite vrste investicione i savetodavne podrške u poljoprivredi, čime će ruralna područja biti u prilici da ponude atraktivnija radna mesta mlađoj i obrazovanijoj populaciji i b) unapređenje socijalne strukture i jačanje socijalnog kapitala kroz operativne ciljeve: zaustavljanje negativnih demografskih trendova u ruralnim područjima, veća dostupnost socijalnih usluga ruralnoj populaciji i afirmacija preduzetništva žena i mladih u ruralnim sredinama.

Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine kao opšti cilj postavlja izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom u uživanju svih građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, uz puno poštovanje njihovog dostojanstva i individualne autonomije, obezbeđivanje nezavisnosti, slobode izbora i pune i efektivne participacije u svim oblastima društvenog života, uključujući i život u zajednici. Da bi se postigao opšti cilj ove strategije, utvrđeni su posebni ciljevi, koji se odnose i na mlade sa invaliditetom: povećana društvena inkluzija osoba sa invaliditetom, obezbeđeno uživanje prava osoba sa invaliditetom na poslovnu sposobnost i porodični život na ravnopravnoj osnovi sa drugima, efikasna zaštita od diskriminacije, nasilja i zlostavljanja i sistemsko uvođenje perspektive invaliditeta u donošenje, sprovođenje i praćenje javnih politika.

Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. godine postavlja kao opšti cilj poboljšanje socijalno-ekonomskog položaja romske nacionalne manjine u Republici Srbiji, uz puno uživanje manjinskih prava, eliminisanje diskriminacije i postizanje veće socijalne uključenosti Roma i Romkinja u sve segmente društva. Nekoliko postavljenih ishoda do 2025. godine u okviru ovog dokumenta direktno prepoznaje mlade, između ostalih, smanjen udeo mladih 18–24 godine u romskoj populaciji koji su prerano napustili obrazovanje, povećan broj mladih iz romske zajednice koji su završili srednjoškolsko obrazovanje i poboljšanje njihovih obrazovnih postignuća, delotvorno identifikovanje i zakonsko procesuiranje slučajeva diskriminacije mladih iz romske zajednice u pristupu kvalitetnim uslugama u domenu obrazovanja i sprovođenje programa stažiranja mladih visokoobrazovanih Roma i Romkinja u institucijama na nacionalnom i lokalnom nivou, YPS standardi manjine prepoznaju kao marginalizovane i insistiraju na njihovoj inkluziji.

Omladinski radnici/radnice predstavljaju stručna lica, angažovana u udruženjima civilnog društva, institucijama i lokalnoj samoupravi, koja sprovode aktivnosti omladinskog rada, a čije kompetencije su definisane standardima zanimanja u oblasti omladinskog rada. Jedan od najvažnijih rezultata važeće **Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine**, jeste prepoznavanje i priznavanje omladinskog rada kao usluge koja doprinosi unapređenju položaja mladih. Izazove predstavljaju nemogućnost da se kroz formalno obrazovanje stekne zvanje omladinskog radnika/radnice i nedostatak kontinuirane obuke za omladinske radnike/radnice (jer dostupnost obuke zavisi od projekata). Potrebni su multisektorski pristup i jača saradnja između Ministarstva turizma i omladine i Ministarstva prosvete kako bi se kreirali mehanizmi koji omogućuju sticanje formalnih kvalifikacija.⁵⁰

Dodatno, Strategija kao poseban cilj izdvaja da omladinski rad mora biti standardizovan u sistemu neformalnog obrazovanja. Za ovaj cilj predviđene su posebne mere kao što su: unapređenje sistema profesionalnog razvoja omladinskih radnika i radnica, uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih, kao i mera da se programi omladinskog rada sprovode kontinuirano u saradnji sa lokalnim partnerima i harmonizacija omladinskog rada sa međunarodnim standardima.

Kao konkretne preporuke izdvajamo:

1. Rešenje problema nezaposlenosti se nalazi u podsticanju preduzetničkog ponašanja kod mladih u cilju njihovog osposobljavanja za vođenje sopstvenog biznisa. Iako ta ideja u pojedinim razvijenim zemljama već postoji, jedina novina jeste unapren-

50 <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/ex-ante-analiza-nsm.pdf>

đenje ambijenta koji će podsticati mlade na pokretanje sopstvenog biznisa. U skladu sa tim, predlažemo kreiranje zakonskog okvira za brži i lakši proces poslovanja mladih preduzetnika, kao i postojanje strategije za razvoj koncepta preduzetništva kod mladih.

2. Dodatno, uspešni domaći preduzetnici u sklopu javnih tribina na univerzitetima, visokim školama mogli bi da govore o svojim počecima, odnosno razlozima za pokretanje svog biznisa i o tome koje je on poteškoće imao dok nije dostigao sadašnji nivo. Na ovaj način domaći preduzetnici podstiču mlade na pokretanje sopstvenog biznisa, ali i razotkrivaju razne predrasude i predubedenja koja mladi mogu da imaju. Ove aktivnosti bi naročito trebalo usmeriti ka mladim ženama, imajući u vidu to da se one ređe odlučuju da započnu svoj posao. Da bi mladi preduzetnici mogli da izbegnu niz prepreka sa kojima će se suočiti, fokus bi trebalo da bude na pružanju potrebnih informacija te obezbeđivanju finansijske i mentorske podrške mladima prilikom započinjanja posla, kao i drugih vidova podrške.
3. Od velike važnosti je podrška mladima u tranziciji iz obrazovanja ka kvalitetnim poslovima. Ova preporuka obuhvata različite aktivnosti koje se odnose na pružanje podrške mladima u tranziciji iz obrazovanja na tržište rada kroz kratkoročne i dugoročne programe. Pri tome, naročita pažnja treba da se poklanja tome da ta tranzicija vodi ka kvalitetnim poslovima, koji omogućavaju dostojanstven rad. Jedan vid podrške mladima jeste omogućavanje da razviju potrebne veštine koje su važne za zapošljivost i da steknu relevantno radno iskustvo kroz neformalne

programe obrazovanja, radne prakse i druge inovativne modele podrške. Ova preporuka bi trebalo da podstakne što veći broj mladih da se uključe u ove programe i da obezbedi kvalitet tih programa. Posebnu pažnju treba posvetiti daljem poboljšanju sistema karijernog vođenja i savetovanja, koji ima važnu ulogu u unapređivanju zapošljivosti mladih. Usluge karijernog vođenja i savetovanja treba da budu kvalitetne, u skladu sa usvojenim standardima, i dostupne svim mladima, a naročito mladima iz osetljivih grupa.

4. U preporukama vezanim za zapošljavanje, smatramo da posebnu pažnju treba usmeriti na podršku mladima iz osetljivih grupa. Brojna istraživanja⁵¹ ukazuju na to da se mali broj mladih uključuje u programe neformalnog obrazovanja, naročito mladih iz osetljivih grupa. Otežan je pristup srednjem i visokom obrazovanju jer nisu u dovoljnoj meri razvijeni programi podrške za mlade iz osetljivih grupa, posebno mladih koji su nižeg socio-ekonomskog statusa. Postoje razne prepreke sa kojima se suočavaju mladi iz osetljivih grupa u vezi sa kvalitetnim zapošljavanjem i otpočinjanjem svog posla. Pružanjem podrške u vezi sa ovim preprekama mladima bi se omogućile jednake prilike u nalaženju kvalitetnih poslova. Zabrinjava to što su se u kontekstu pandemije KOVID-19 mladi iz osetljivih grupa suočili sa dodatnim preprekama i to zahteva da se, pored tehničkih resursa, kreiraju i dodatni programi podrške kako bi se odgovorilo na izazove koji stoje pred njima.

51 <https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2019/04/vodic-kroz-radna-i-soc-prava.pdf>

5. Implementirati program Garancije za mlade na teritoriji cele Republike Srbije. Ovaj program je obavezan za implementaciju u svim državama članicama Evropske unije, a ima za cilj da mladim ljudima obezbedi kvalitetnu ponudu za zapošljavanje, nastavak obrazovanja, praksu ili obuku nakon završenog obrazovanja.

Primer dobre prakse: Nacionalna strategija za međugeneracijsku ravnopravnost zapošljavanja u Ekvadoru

.....

Ekvador je usvojio Nacionalnu strategiju za ravnopravnost svih generacija koja ima za cilj da zaštiti i garantuje prava zapošljavanja mladih u odnosu na starije sa više iskustva. Strategija teži smanjenju jaza u ekonomskoj nejednakosti koji postoji među generacijama. Vlada je odredila i posebno telo koje će voditi računa o doslednom sprovođenju ove strategije, Nacionalni savet za međugeneracijsku ravnopravnost. Ovo telo deluje u nekoliko glavnih pravaca, obrazovanje, zapošljavanje, prostor za učešće mladih. Krajnji cilj svih akcija jeste rešavanje socijalnih, ekonomskih i kulturnih nejednakosti koje postoje u različitim generacijama kako bi se unapredila inkluzija čitavog društva i garantovali uslovi poštovanja i jednakosti pri zapošljavanju bilo da ste mladi bez iskustva ili starija generacija sa velikim radnim stažom. Sama Strategija je deo ekvadorskog „Plana stvaranja mogućnosti za mlade 2021–2025“, koji i sam insistira na pet smernica delovanja a to su: ekonomske pre svih, socijalne, bezbednosne, ekološke i institucionalne. Iskustvo Ekvadora u sprovođenju strategije je pokazalo da je bila stvarna potreba da se ovo pitanje međugeneracijske jednakosti stavi u razmatranje i pokrene promena.

6. Oblast pravde i politika ljudskih prava

Agenda prepoznaje mlade kao relevantne aktere u oblasti pravde i ljudskih prava kroz razvijanje mreža mladih medijatora i promovisanje njihove integracije u javne i privatne usluge medijacije. YPS standardi insistiraju na jačanju mehanizama zaštite ljudskih prava u skladu sa međunarodnim pravom i na tome da država preduzima konkretne mere u obezbeđivanju zaštite mladih koji se zalažu za mir i zaštitu ljudskih prava. Prema Agendi, važno je i uključiti mlade u tradicionalne mehanizme pravde, u društvene revizije i procese odgovornosti i dodatno poboljšati pristup pravdi podjednako i za žene i muškarce. Agenda se posebno osvrće na to da YPS standardi budu primenjeni u prevenciji kriminala i ukazuje na potrebnu socijalne reintegracije mladih prestupnika i zatvorenika.

U svrhu analize, pregledani su dokumenti javnih politika koji uređuju oblasti pravde i ljudskih prava u Republici Srbiji. Među njima su Zakon o uređenju sudova⁵², Zakon o javnom tužilaštvu⁵³, Zakon o obligacionim odnosima⁵⁴, Zakon o rehabilitaciji⁵⁵, Zakon o krivičnom postupku⁵⁶, Zakon o besplat-

52 Zakon o uređenju sudova, Sl. glasnik RS, br. 10/2023 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_uredjenju_sudova.html

53 Zakon o javnom tužilaštvu, Sl. glasnik RS, br. 10/2023 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_tuzilastvu.html

54 Zakon o obligacionim odnosima, Sl. glasnik RS, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, “Sl. list SRJ”, br. 31/93, “Sl. list SCG”, br. 1/2003 – Ustavna povelja i “Sl. glasnik RS”, br. 18/2020 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_obligacionim_odnosima.html

55 Zakon o rehabilitaciji, Sl. glasnik RS, br. 92/2011 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_rehabilitaciji.html

56 Zakon o krivičnom postupku, Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – odluka US i 62/2021 – odluka US https://www.paragraf.rs/propisi/zakonik_o_kvivicnom_postupku.html

noj pravnoj pomoći⁵⁷, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija⁵⁸, Zakon o posredovanju-medijaciji⁵⁹, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica⁶⁰, Zakon o zaštitniku građana⁶¹, Zakon o mladima, Zakon o zabrani diskriminacije⁶² i Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina⁶³. Uzeta je u obzir i Strategija za mlade za period od 2023. do 2030. godine, Akcioni plan za period od 2023. do 2025. za sprovođenje Strategije za mlade za period od 2023. do 2030. godine, Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine⁶⁴ i Akcioni plan za period od 2022. do 2023. godine za sprovođenje Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine⁶⁵.

57 Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Sl. glasnik RS, br. 87/2018 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-besplatnoj-pravnoj-pomoci.html>

58 Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, Sl. glasnik RS, br. 55/2014 i 35/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izvršenju_krivicnih_sankcija.html

59 Zakon o posredovanju-medijaciji, Sl. glasnik RS, br. 18/2005 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_posredovanju_medijaciji.html

60 Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Sl. glasnik RS, br. 85/2005 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_maloletnim_uciniocima_krivicnih_dela_i_krivicnopravnoj_zastiti_maloletnih_lica.html

61 Zakon o zaštitniku građana, Sl. glasnik RS, br. 105/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastitniku_gradjana.html

62 Zakon o zabrani diskriminacije, Sl. glasnik RS, br. 22/2009 i 52/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html

63 Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, Sl. glasnik RS, br. 11/2002, "Sl. list SCG", br. 1/2003 – Ustavna povelja i "Sl. glasnik RS", br. 72/2009 – dr. zakon, 97/2013 – odluka US i 47/2018 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html

64 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/2>

65 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/112/1>

Od navedenih dokumenata, za oblast pravde i ljudskih prava u pogledu YPS agende relevantni su **Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Zakon o mladima, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o zaštitniku građana, Strategija za mlade za period od 2023. do 2030. godine i Akcioni plan za period od 2023. do 2025. za sprovođenje Strategije za mlade za period od 2023. do 2030. godine.**

Zakon o mladima jemči jednakost svih mladih i ističe da je zabranjeno svako pravljenje razlike ili nejednako postupanje prema mladima, posredno ili neposredno, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, verskog ubeđenja, jezika i dr. **Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine**, takođe, navodeći principe koje treba primeniti na sve politike i aktivnosti koje se odnose na mlade, kao prvi ističe poštovanje ljudskih i manjinskih prava, ravnopravnost i zabranu diskriminacije, dodajući da su svi mladi jednaki i da uživaju jednak položaj i pravnu zaštitu, bez obzira na lična svojstva.

Agenda poziva države da unaprede pristup pravdi za mlade, a u okviru pravnog sistema Republike Srbije nekoliko zakona je, u izvesnoj meri, prilagođeno tom cilju. Prvo, **Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći** propisani su opšti uslovi pod kojima su organi vlasti dužni da građanima obezbede besplatnu pravnu pomoć, ako to pravo ne mogu da ostvare prema drugim zakonima, kao i postupak za njeno ostvarivanje. Propisuje dva kriterijuma na osnovu kojih građani mogu postati korisnici besplatne pravne pomoći: prvi je imovno stanje, a drugi pripadnost određenoj ranjivoj/osetljivoj grupi. Državljaninu Republike Srbije, licu bez državljanstva, stranom državljaninu sa stalnim nastanjenjem u Republici Srbiji i drugom licu koje ima pravo na besplatnu pravnu pomoć prema drugom zako-

nu ili potvrđenom međunarodnom ugovoru besplatna pravna pomoć može da se pruži i ako je reč o, između ostalog, deci i mladima kojima je prestala usluga socijalnog smeštaja do navršene 26 godine života.

Zatim, **Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica**⁶⁶, obavezuje da se o sticanju posebnih znanja i stručnom usavršavanju lica koja rade u oblasti prava deteta, prestupništva maloletnika i krivičnopravne zaštite maloletnih lica stara Pravosudni centar za obuku i stručno usavršavanje u saradnji sa resornim ministarstvima Vlade Republike Srbije, naučnim ustanovama, stručnim i profesionalnim udruženjima i organizacijama civilnog društva. Centar organizuje redovna stručna savetovanja, provere znanja i druge oblike dodatnih stručnih usvršavanja i stalne obuke sudija za maloletnike, javnih tužilaca za maloletnike, sudija i javnih tužilaca, policajaca, stručnih lica organa socijalne zaštite, zavoda i ustanova za izvršenje zavodskih sankcija, advokata i drugih stručnih lica. Dakle, rad ovog Pravosudnog centra ima značajnu ulogu u osiguranju kvaliteta rada sa mladima koji su u sukobu sa zakonom.

Takođe, u vezi sa socijalnom reintegracijom mladih prestupnika i zatvorenika, možemo se pozvati na odredbe **Zakona o izvršenju krivičnih sankcija**, kada je reč o mogućnosti mladih da ostvare pravo na rad i pravo na obrazovanje u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija, što je od veoma velikog značaja

66 Prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije, maloletnikom se smatra lice koje je navršilo četrnaest godina, a nije navršilo osamnaest godina, a maloletnim licem smatra se lice koje nije navršilo osamnaest godina. Iako Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 2250 mladima smatra lica od navršene 18 godine života, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica autorski tim smatra relevantnim, s obzirom na to da Zakon o mladima Republike Srbije, mladima smatra lica od navršenih 15 do navršenih 30 godina života.

za ostvarivanje uspešne reintegracije osuđenih lica u društvo. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija propisuje da rad osuđenih mora biti svrsishodan, da ne sme biti ponižavajući i da postizanje ekonomske koristi od rada osuđenih ne sme štetiti ostvarenju svrhe tog rada. Prema ZIKS, osuđeni ima pravo na osnovno i srednje obrazovanje, koje se shodno propisima koji uređuju obrazovanje organizuje u zavodu. Propisuje da zavod organizuje i druge vidove obrazovanja. Pored toga, upravnik zavoda može da osuđenom odobri vanredno školovanje ako se program obrazovanja može uskladiti sa bezbednosnom procenom, a troškove vanrednog školovanja snosi osuđeni.

Na kraju, **Akcioni plan za period od 2023. do 2025. za sprovođenje Strategije za mlade za period od 2023. do 2030. godine**, kao jednu od mera predviđa obezbeđivanje finansijske podrške za projekte i programe resocijalizacije i reintegracije mladih koji su bili na zavodskim merama/izvršenju vaspitne mere u instituciji, izdržavanju kazne maloletničkog zatvora ili zatvora.

Povodom insistiranja Agende da države rade na jačanju mehanizama zaštite ljudskih prava u skladu sa međunarodnim pravom, u Srbiji su Zaštitnik građana i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti dve institucije koje bi mladima trebalo da nude mehanizme zaštite i unapređenja poštovanja prava mladih, u skladu sa njihovim potrebama i specifičnostima. U **Zakonu o zaštitniku građana**, ističe se da je reč o nezavisnoj instituciji koja se stara o zaštiti i unapređenju ljudskih i manjiskih prava i sloboda. U **Redovnom godišnjem izveštaju Zaštitnika građana za 2022. godinu**, istaknuto je da je posebnu pažnju posvetio, između ostalog, zaštiti prava dece i mladih, kao osetljivoj društvenoj grupi kod koje je posebno uočljiv nepovoljan ekonomsko-socijalni položaj.⁶⁷

67 <https://www.ombudsman.rs/attachments/article/7685/Redovan%20GI%20za%202022.%20god.pdf>

Zakon o zabrani diskriminacije ističe opštu zabranu diskriminacije, navodeći postupke zaštite od diskriminacije i skreće pažnju na to da je diskriminacija posebno zabranjena u oblasti rada (između ostalog, i studenata i učenika na praksi) kao i na osnovu starosnog doba, što se neretko doživljava kao problem sa kojima se mladi susreću. Takođe, Zakon osniva instituciju Poverenika za zaštitu ravnopravnosti kao nezavisnog državnog organa čiji je osnovni zadatak prevencija i reagovanje u slučajevima diskriminacije. **U Redovnom godišnjem izveštaju Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2022. godinu** se ističe da je bez razumevanja, saradnje i sinergije sa mladima teško unaprediti ravnopravnost i boriti se protiv diskriminacije. Takođe, navodi se da je Poverenik organizovao Konferenciju: Mladi za ravnopravnost u okviru Panela mladih, na kojoj je, u ravnopravnom razgovoru sa predstavnicima osnovnih i srednjih škola i studentima ukazano na probleme sa kojima se mladi suočavaju i kako vide način za njihovo rešavanje.⁶⁸

Kada je reč o zaštiti ljudska prava mladih iz Republike Srbije na međunarodnom nivou, vrlo važna je saradnja državnih institucija sa telima Ujedinjenih nacija koja su za to zadužena. Temelji zaštite ljudskih prava ovim putem su uspostavljeni činjenicom da je Republika Srbija ratifikovala osam od devet najvažnijih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima usvojenih pod okriljem Ujedinjenih nacija. Svi ovi međunarodni ugovori imaju svoja prateća ugovorna tela, čiji je glavni zadatak da vrše nadzor nad sprovođenjem ugovora i da državi ugovornici daju svoje mišljenje i preporuke u cilju unapređenja postojećeg stanja ljudskih prava u njenim granicama. Iako ne postoji poseban međunarodni ugovor koji se eksplicitno bavi pravima mladih, njihova prava mogu se

68 <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/publikacije-oed/BGCLJP-Ljudska-prava-u-Srbiji-2021.pdf>

štiti i posmatrati kroz odredbe svih postojećih međunarodnih instrumenata koji se na ovu kategoriju odnose.

Iako Agenda predviđa da država podstakne razvoj mreže mladih medijatora, koji bi kao mladi pravnici mogli da budu uključeni u medijaciju kao alternativni način za rešavanje sporova, za sada takve inicijative u Republici Srbiji ne postoje. U oblasti prevencije kriminala, analiza je pokazala odsustvo primene YPS standarda, delimično i usled odsustva dokumenata javnih politika koji se isključivo bave navedenom temom. Objašnjeni Zakon o izvršenju krivičnih sankcija pruža osnove za socijalnu reintegraciju prestupnika i zatvorenika, ali su pojedini izveštaji u vezi sa tim do kojih je autorški tim došao pokazao propuste u njenoj realizaciji. Istraživanje⁶⁹ koje je, povodom ovog pitanja, sproveo Beogradski centar za ljudska prava, pokazuje da su mladi u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija bili angažovani uglavnom na jednostavnim poslovima, a ne na poslovima srednje složenosti i najsloženijim poslovima koji bi im pomogli u razvoju veština koje bi im bile od koristi nakon izdržavanja kazne. Pravni sistem Republike Srbije u izvesnoj meri olakšava pristup mladih prestupnika pravdi, ali postoji prostora da se njihova pravna pomoć dodatno unapredi. Takođe, izostaju javne politike koje bi posebno bile prilagođene mladima kao žrtvama krivičnih dela i omogućile razvoj mehanizama koji bi povećali poverenje u mehanizme zaštite.

Preporuke:

1. Dodatno prilagoditi mladima pristup pravnoj pomoći, a posebno unaprediti mehanizme zaštite mladih žrtava kršenja ljudskih prava, kako bi se

69 Dostupno na: <https://www.bgcentar.org.rs/wp-content/uploads/2023/05/izvestaj-o-ljudskim-pravima-mladih-u-republici-srbiji-u-2022-godini-3.pdf>

osećali sigurnijim prilikom obraćanja nadležnim institucijama

2. U cilju što uspešnije resocijalizacije mladih prestupnika i zatvorenika, uložiti napore u povećanju broja mladih osoba koji u ustanovama za izvršenje krivičnih dela rade na poslovima koji će unaprediti njihove veštine i koje će im pomoći u pronalaženju posla nakon izdržavanja kazne. Takođe, obezbediti uslove da se u što većem broju ustanova za izvršenje krivičnih dela pruži mladima pravo na obrazovanje, naročito osnovno i srednjoškolsko.
3. Razviti mrežu mladih pravnika kojima će biti pružena prilika da se praktično usavršavaju u oblasti medijacije, kako bi u potpunosti ostvarili svoje potencijale u rešavanju sporova ovim putem.
4. Pored panela mladih, koji trenutno čine mladi od 13 do 15 godina, Zaštitnik građana bi trebalo da osnuje panel koji bi se sastojao od mladih starosti od 15 do 30 godina, radi boljeg razumevanja i informisanja u oblasti zaštite ljudskih prava mladih.
5. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti bi trebalo da pokrene inicijativu za prevenciju diskriminacije usmerene prema mladima, sa ciljem širenja svesti o važnosti jednakog tretmana.
6. Implementirati preporuke mehanizama Ujedinjenih nacija za ljudska prava, a prvenstveno Univerzalnog periodičnog pregleda, koje se odnose direktno na zaštitu ljudskih prava mladih ili se mogu dovesti u vezu sa mladima.

Primer dobre prakse: Kamerun i Inicijativa Kreativne veštine za mir

Inicijativa Kreativne veštine za mir, pokrenuta od strane mladih ljudi u Kamerunu, podržava procese reintegracije mladih koji su nasilni prestupnici i nalaze se na održavanju kazne zatvora duže od osam godina ili borave u nekoj od ustanova popravnih domova Kameruna. Mladi u okviru ove Inicijative žele da ukažu svojim vršnjacima da postoje i bolje alternative nasilju i kriminalu. Sama Inicijativa planira rad i aktivnosti na osnovu istraživanja mladih naučnika o pitanju dobre prakse rehabilitacije i reintegracije nasilnih prestupnika. Njihov rad sa mladima se fokusira na nekoliko oblasti, pre svega učenja zanatskim veštinama, ali organizuju i obuke za promovisanje mira, građanskog obrazovanja i dr. Vremenom je projekat dobio široku podršku i počeo se primenjivati i na zaposlene u zatvorskim ustanovama sa naglaskom na pitanje postupanja prema zatvorenima. Rezultati ove Inicijative u proteklih nekoliko godina su rad sa preko pet hiljada zatvorenika koji su osnaženi i obučeni raznim znanjima kako bi nakon puštanja na slobodu mogli lakše da se adaptiraju i koriste svoje veštine u zajednici. Institucije u Kamerunu podržale su ovu inicijativu i označile je jako uspešnom, jer prevazilazi uobičajenu finansijsku i materijalnu podršku zatvorenima, već se fokusira na njihovu nezavisnost i period adaptacije kada napuste zatvorske prostorije.

7. Rodna ravnopravnost

Agenda prepoznaje mlade kao relevantne aktere u oblasti rodne ravnopravnosti i zalaže se za promovisanje agencija za mlade žene u formalnim i neformalnim političkim procesima i institucijama, kroz političko obrazovanje i inicijative za podrš-

ku mladim ženama. Agenda želi da osigura da sve javne politike iz oblasti obrazovanja, mladih, mira i bezbednosti usvoje pristup koji odgovara rodu i uzrastu. Takođe, da se usvoji rodno odgovoran pristup i u programima demobilizacije, razoružanja i reintegracije uz adekvatan rad sa muškarcima i devojkama koji su bivši borci ili su uključeni u ratne operacije. YPS standardi predviđaju razvijanje programa za podizanje svesti o osnovnim uzrocima rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije, uključujući sva stereotipna razmišljanja i očekivanja koja mogu negativno da utiču i ograničavaju potencijal mladih ljudi različitog pola i rodnog identiteta. Posebnu pažnju Agenda pridaje pitanju jačanja programa zaštite od seksualne eksploatacije i zlostavljanja, kao i pitanjima prevencije rodno zasnovanog nasilja. Takođe, naglašava se i važnost politika i programa za brigu o deci odnosno pitanje porodijskog odsustva kod mladih žena, koji bi pomogli u stvaranju povoljnijeg okruženja za mlade žene. Svaka država bi trebalo da uloži napore ka tome da implementira YPS standarde u okviru nacionalnih dokumenata i politika iz ove oblasti.

Nacionalna dokumenta koja uređuju oblast rodne ravnopravnosti Republike Srbije su Ustav Republike Srbije (članovi 15 i 21), Zakon o rodnoj ravnopravnosti iz 2021. godine⁷⁰, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici⁷¹, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o budžetskom sistemu⁷², Zakon u oblasti javnog informisanja⁷³, Strategija za rodnu ravnopravnost za period

70 Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Sl.glasnik RS, br. 52/2021 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>

71 Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, Sl.glasnik RS, br. 10/2023 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html

72 Zakon o budžetskom sistemu, Sl.glasnik RS, br.118\2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html

73 Zakon o javnom informisanju, Sl.glasnik RS, br. 12/2016 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html

od 2021. do 2030.⁷⁴, Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici od 2021. do 2025.⁷⁵, Nacionalna strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period 2022. do 3030.⁷⁶, Akcioni plan za sprovođenje strategije za rodnu ravnopravnost.⁷⁷

Kada je reč o međunarodnim ratifikovanim dokumentima, relevantni su Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)⁷⁸, kao i Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici⁷⁹ koju je Republika Srbija ratifikovala 2013. godine. Pored navedenog ratifikovala je i najvažnije univerzalne instrumente kojima se garantuju ljudska prava i zabrana diskriminacije, a zabrana diskriminacije, između ostalog i na osnovu pola/roda, garantovana je svim ratifikovanim međunarodnim instrumentima.

Od navedenih nacionalnih dokumenata, YPS standarde prepoznajemo u **Ustavu RS, Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, Zakonu o budžetskom sistemu, Zakonu o zabrani diskriminacije, Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici, Zakonu u**

74 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/103/1>

75 Vlada Republike Srbije, <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprecavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025-godine>

76 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/2>

77 Vlada Republike Srbije, <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2022-08/Akcioni%20plan%20za%20period%20od%202022-2023%20za%20sprovodjenje%20Strategije%20za%20rodnu%20ravnopravnost%202021-2030.pdf>

78 <https://www.minljmpdd.gov.rs/medjunarodni-ugovori-konvencija-CEDAW.php>

79 <https://rm.coe.int/1680462540>

oblasti javnog informisanja, Strategiji za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine i Strategiji za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period od 2021. do 2025.

Ustavom Republike Srbije u članu 15, kao jedno od načela, propisano je da država jemči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti, a ove garancije ravnopravnosti žena i muškaraca, uz obavezivanje države da razvija politiku jednakih mogućnosti, svrstavaju Srbiju među malobrojne države koje imaju ustavne garancije ravnopravnosti žena i muškaraca u osnovnim odredbama.

Dodatno, zabrana diskriminacije predviđena je članom 21. Ustava Srbije, „Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki“. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Članom 21, Ustava Republike Srbije je izričito propisano da se ne smatraju diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su u suštinski nejednakom položaju sa drugim građanima. Ovo je veoma važno za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i poboljšanje položaja mladih žena, jer su žene u Srbiji, uprkos dobrom zakonodavnom okviru i dalje izložene diskriminaciji u svim oblastima društvenog života. Usvajanjem i primenom UN Agende za mlade, mir i bezbednost stvorila bi se dobra platforma za donošenje i implementaciju novih pravnih akata u domenu rodne ravnopravnosti.⁸⁰

80 <http://bgcentar.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Nulti-izvestaj-o-pravima-mladih.pdf>

Republika Srbija je i potpisnica **Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)**, kojom se obavezala da će preduzimati odgovarajuće mere kako bi se sprečio svaki vid neposredne i posredne diskriminacije žena, obezbedio potpuni razvoj i napredak i na taj način garantovala ženama da ravnopravno sa muškarcima ostvaruju i uživaju ljudska prava i osnovne slobode. Konvencija garantuje građanska i politička prava (izborna pravo, jednakost pred zakonom, pravo na državljanstvo), ali i ekonomska, socijalna i kulturna prava (pravo na rad, obrazovanje, zdravstvo, kao i relevantna prava u ekonomskom i socijalnom životu) ravnopravno svim mladim ženama i muškarcima.

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Srbiji je ratifikovana 2013. godine i ovo je prvi pravno obavezujući dokument na nivou Saveta Evrope kojim se reguliše oblast nasilja prema ženama. Tokom 2018. godine, Republika Srbija je podnela prvi izveštaj GREVIO grupi, a organizacije civilnog društva koje se bave rodnom ravnopravnošću podnele su izveštaje iz senke i ukazale na probleme i izazove u primeni Konvencije Saveta Evrope o nasilju nad ženama i nasilju u porodici u Republici Srbiji.

Zabrana diskriminacije predviđena je u različitim međunarodnim konvencijama koje je Republika Srbija ratifikovala, uključujući i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao i Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija). Srbija je ratifikovala i UN konvencije koje se bave eliminacijom diskriminacije, poput UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena ili UN Konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije. Takođe i neke druge konvencije koje je Srbija ratifikovala sadrže antidiskriminacione klauzule, poput

člana 2. UN Konvencije o pravima deteta ili člana 5. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Republika Srbija spada u red malobrojnih država koje su zakonski uspostavile obavezu rodno odgovornog budžetiranja 2015. godine. Usvajanjem **Zakona o budžetskom sistemu**, promovisanje rodne ravnopravnosti prepoznato je kao jedan od budžetskih ciljeva i kao obaveza u toku planiranja i izvršenja budžeta. Rodno odgovorno budžetiranje predstavlja inovativni alat javne politike kojim se procenjuje uticaj politika i budžeta iz rodne perspektive i osigurava da oni ne produbljuju rodnu neravnopravnost, već doprinose ravnopravnijem društvu za mlade žene i muškarce.

Pomak na polju rodne ravnopravnosti ogleda se u donošenju novog **Zakona o rodnoj ravnopravnosti** početkom 2021. godine, koji bi trebalo da doprinese osnaživanju institucionalnog okvira za sprovođenje politike jednakih mogućnosti i jednakosti žena i muškaraca. Novina u Zakonu (u odnosu na onaj iz 2009. godine) je uključivanje definicije rodne ravnopravnosti koja je u skladu sa UN definicijom, uvođenje novih pojmova kao što su višestruka diskriminacija, uravnotežena zastupljenost polova, kao i neplaćeni kućni rad. Dodatna zanimljivost koju uvodi novi Zakon tiče se termina „rodno osetljiv jezik“. Naime, Zakon uvodi definiciju rodno osetljivog jezika kao jezika kojim se promoviše ravnopravnost žena i muškaraca, kao i način na koji može da se utiče na svest onih koji se tim jezikom služe. Takođe, prema Zakonu upotreba rodno osetljivog jezika je predviđena u oblasti obrazovanja, između ostalog, u udžbenicima, nastavnom materijalu, u svedočanstvima, diplomama, klasifikacijama, zvanjima, zanimanjima i sl. Isto tako, Zakon u oblasti javnog informisanja propisuje da su sredstva javnog informisanja dužna da prilikom izveštavanja koriste rodno osetljiv jezik i da na taj način učestvuju u razvijanju svesti o značaju rodne

ravnopravnosti što vodi ka iskorenjivanju rodnih stereotipa, diskriminacije na osnovu pola, kao i rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i nasilja prema ženama.⁸¹

Član 20. Zakona o zabrani diskriminacije propisuje diskriminaciju na osnovu pola koja postoji ako se postupa protivno načelu ravnopravnosti polova, odnosno načelu poštovanja jednakih prava i sloboda žena i muškaraca u političkom, ekonomskom, kulturnom i drugom aspektu javnog, profesionalnog, privatnog i porodičnog života. Prema godišnjem izveštaju Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u 2022. godini podneto je ukupno 128 pritužbi zbog diskriminacije na osnovu pola, takođe godinu je obeležio i dalje veliki broj prijava nasilja nad ženama i nasilja u porodici, prema podacima koje navodi Poverenik – čak 26 žena izgubilo je život kao posledica nasilja. Dodatno, kao jedan od ključnih problema u toku 2022. godine izdvaja se i dalje prisutan diskriminatoran govor u javnom prostoru, na šta ukazuju više od 60 mišljenja Poverenika koja su doneta najčešće zbog povrede člana 12. Zakona o zabrani diskriminacije koji se odnosi na polno i rodno uznemiravanje.

Vlada Republike Srbije je usvojila **Strategiju za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine** u kojoj možemo prepoznati YPS standarde. Opšti cilj Strategije je prevazilaženje rodnog jaza i ostvarivanje rodne ravnopravnosti kao preduslova za razvoj društva i poboljšanje svakodnevnog života žena i muškaraca, devojčica i dečaka. Jasno se mogu primetiti i određeni nedostaci ove strategije koji bi bili prevaziđeni implementacijom UN Agende mladi, mir i bezbednost, a to su pre svega nedovoljno snažni institucionalni mehanizmi rodne ravnopravnosti, nedostatak finansijskih sredstava za njihove aktivnosti, nedovoljno iskorišćen poten-

81 <https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/publikacije-o-cd/BGCLJP-Ljudska-prava-u-Srbiji-2021.pdf>

cijal OCD koje se bave rodnom ravnopravnošću, nefunkcionalni sistem pružanja besplatne pravne pomoći, nedovoljni kapaciteti zaposlenih u organima javne vlasti za rodno odgovorno planiranje politika i drugo.

Pitanje kome Agenda UN za mlade, mir i bezbednost posvećuje posebnu pažnju jeste i pitanje nasilja nad ženama. Od 2017. godine u Srbiji je na snazi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, koji je usvojen sa ciljem opšteg i jedinstvenog načina regulisanja postupanja državnih organa u vezi sa prevencijom i zaštitom od nasilja u porodici. Žrtve porodičnog nasilja u najvećem broju su žene, a određeni statistički podaci ukazuju da je to oko 92% slučajeva, što je alarmantan podatak. Dobrom implementacijom YPS standarda potencijalno bi moglo da se radi na smanjenu procenta žena koje su žrtve porodičnog nasilja u Srbiji.⁸²

Posle šest godina od isteka prethodnog strateškog dokumenta, usvojena je **Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici od 2021–2025 godine**, koja za cilj ima uspostavljanje efikasne prevencije i zaštite od svih oblika nasilja nad ženama i devojčicama, nasilja u porodici i razvijanje rodno odgovornog sistema usluga podrške žrtvama nasilja. Posebni ciljevi ove strategije, odnose se na unapređeno delovanje svih aktera na prevenciji rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici, obezbeđenje efikasne i delotvorne zaštite žrtava i adekvatne usluge podrške žrtvama nasilja u porodici i integrisanje javnih politika i uspostavljanje sistema prikupljanja i analize podataka o rodno zasnovanom nasilju prema mladim ženama i nasilju u porodici. Jedna od novina obuhvaćena Strategijom je sprečavanje femicida kao ekstremne manifestacije nasilja prema mladim ženama us-

82 https://kvinnaatillkvinna.org/wp-content/uploads/2022/03/EU_Gender_Labour_2022_SRB.pdf

postavljanjem kontrolnog mehanizma za praćenje slučajeva femicida – Femicide Watch. Ovo će doprineti i prikupljanju relevantnih podataka, s obzirom da u Srbiji i dalje ne postoji pouzdana zvanična statistika o femicidu, te se podaci o broju ubijenih žena uglavnom prikupljaju iz medija. U slučaju usvajanja i primene UN Agende za mlade, mir i bezbednost, koja kao jedan od ciljeva predviđa i prevenciju rodno zasnovanog nasilja i razvijanje programa za podizanje svesti o osnovnim uzrocima rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije, mogla bi se postaviti jasna mapa za rešavanje ovog i sličnih problema. Takođe, iako je tadašnja predsednica Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost u Srbiji Zorana Mihajlović još 2018. godine obećala osnivanje nadzornog tela za praćenje femicida u Srbiji, do kraja avgusta 2023. godine ovo telo nije uspostavljeno.

I pored pozitivnih pomaka u oblasti rodne ravnopravnosti, naročito kada je reč o zakonodavnom okviru, u Republici Srbiji često svedočimo incidentima i aferama koje otkrivaju mizogene tendencije i rodno zasnovano nasilje prema ženama u srpskom društvu. Kao konkretne preporuke za poboljšanje u ovoj oblasti izdvajamo:

1. Neophodne su rodno senzitivne politike i ciljevi; potrebno je da se sve vrste politike izraze i artikuliraju u neophodnim normama rodne ravnopravnosti. Primeri za to jesu rodno osetljivi državni i lokalni dokumenti za mlade, nacionalne strategije i akcioni planovi koji će imati otvorenost za uključivanje mladih oba pola.
2. Neformalno obrazovanje mladih na teme roda, pola i ravnopravnosti.
3. Svi važni javni, državni i službeni dokumenti, programi i pozivi poželjno je da budu napisani rodno

osetljivim jezikom, na taj način će doći do promocije nenasilne komunikacije i poštovanja ljudskih prava kroz rodno osetljivi jezik.

4. Afirmisanje socijalne inkluzije žena kroz postizanje afirmativnih akcija za mlade žene kroz donacije, programe i obuku državnih službi i građana. Takođe, afirmisanje državnih institucija i udruženja građana civilnog sektora koji se bave pitanjima rodne ravnopravnosti.
5. Javne akcije, kampanje, tribine kao alati javnog zagovaranja i lobiranja rodne ravnopravnosti kao jedne od osnovnih ljudskih vrednosti i prava.
6. Usmeriti mere populacione politike na rodnu ravnopravnost i ravnopravno učešće muškaraca u nezi, vaspitavanju dece i kućnim poslovima i korišćenju prava na odsustvo zbog nege deteta. U procesu harmonizacije propisa sa propisima Evropske unije uskladiti odredbe koje se odnose na odsustvo sa rada očeva radi nege deteta sa Direktivom Evropske unije o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i negovatelja.
7. Kako Agenda posebnu pažnju pridaje pitanju jačanja programa zaštite od seksualne eksploatacije i zlostavljanja i pitanjima prevencije rodno zasnovanog nasilja važno je unaprediti sinhronizovano i koordinisano delovanje svih aktera na prevenciji nasilja prema ženama i nasilja u porodici i pravovremeno sankcionisati počinioce. Uspostaviti nacionalni kontrolni mehanizam za praćenje slučajeva femicida u Republici Srbiji na osnovu redovnog praćenja i analize pojave nasilja i femicida.

Primer dobre prakse: Equimundo-Organizacija mladih muškaraca organizovanih u borbi protiv nasilja nad ženama u Demokratskoj Republici Kongo

.....

U Kongu mladi muškarci su se organizovali i okupili sa ciljem postizanja rodne ravnopravnosti pokušavajući da utiču na dolazeće generacije muškaraca i njihove obrasce odnosa prema ženama i da ih iz štetnih pretvore u obrasce brige, empatije i razumevanja prema mladim ženama. Kroz svoj rad trude se da preispituju obrasce kao što je patrijarhat i pronadu društveni interes za njegovo prevazilaženje, kao i brojna druga pitanja koja žene dovode u podređeni položaj. Pored muškaraca ova organizacija radi i sa ženama, kako bi na radionicama i programima one iznosile svoja iskustva i obraćale im se za pomoć. Ovaj primer pokazuje da je veoma važno učešće i muškaraca kao saveznika u postizanju rodne ravnopravnosti mladih žena, pokazuje da one nisu same i da postoji razumevanje drugog pola za njihov položaj.

8. Zdravstvena politika

.....

Agenda prepoznaje mlade kao relevantne aktere u oblasti zdravstvene politike i programa kroz otvaranje prostora za mlade i stvaranje načina za aktivan rad sa mladima kako bi se pružila podrška mentalnom zdravlju mladih ljudi, posebno onih koji se bore sa problemima kao što su traume i stres, uzrokovani nasilnim sukobom, diskriminacijom ili drugim oblicima nasilja zbog njihovog identiteta, porekla ili njihovog građanskog angažovanja. Takođe, insistira se na posebnom pristupu kada je u pitanju zavisnost od droga i kriminalitet kod mladih ljudi i njihovo veće angažovanje kao partnera u rešavanju problema vezanih za zdravlje mladih. Svaka drža-

va bi trebalo da uloži napore ka tome da implementira YPS standarde u okviru nacionalnih dokumenata i politika iz ove oblasti. Investiranje u dobro zdravlje stanovnika, prevashodno mladih, predstavlja dobrobit za budućnost ne samo za pojedinca već i čitavo društvo i zato je neophodna integrisana akcija svih društvenih činilaca.

Nacionalna dokumenta koja uređuju zdravstvenu politiku Republike Srbije su Ustav Republike Srbije, Zakon o zdravstvenoj zaštiti⁸³, Zakon o zdravstvenom osiguranju⁸⁴, Pravilnik o sadržaju i obimu prava na zdravstvenu zaštitu iz obaveznog zdravstvenog osiguranja i o participaciji za 2022. godinu⁸⁵, Uredba o zdravstvenoj zaštiti žena, dece, školske dece i studenata⁸⁶. Pored navedenog, Vlada Republike Srbije donela je 2018. godine Strategiju javnog zdravlja u Republici Srbiji od 2018. do 2026. godine⁸⁷, a godinu dana nakon ovog dokumenta donet je i Program o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period od 2019. do 2026. godine⁸⁸. U ovom kontekstu značajna je i Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine.

Od navedenih nacionalnih dokumenata, YPS standarde prepoznajemo u **Strategiji za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine, Strategiji javnog zdravlja u Republici**

83 Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Sl. glasnik RS, br. 25/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zdravstvenoj_zastiti.html

84 Zakon o zdravstvenom osiguranju, Sl. glasnik RS, br. 25/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zdravstvenom_osiguranju.html

85 Ministarstvo zdravlja, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2022/24/3/reg>

86 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/1995/49/2>

87 Vlada Republike Srbije, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

88 Vlada Republike Srbije, <https://www.zdravlje.gov.rs/tekst/343487/program-o-zastiti-mentalnog-zdravlja-u-republici-srbiji-za-period-2019-2026-godine-.php>

Srbiji od 2018. do 2026. godine i Programu o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period od 2019–2026. godine.

YPS standardi primetni su kod **Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine.** Naime, kao jedan od ciljeva strategije navodi se „unapređenje i opremanje prostora za mlade u svim lokalnim samoupravama, i „aktivni i funkcionalni mehanizmi aktivnog učešća mladih“. Strategija predviđa i poboljšanje uslova za socijalno i ekonomsko osamostaljivanje mladih, sa posebnim naglaskom na zdravlje mladih, bezbednost i blagostanje.

U skladu sa YPS standardima je i **Strategija javnog zdravlja u Republici Srbiji 2018–2026. godine,** koja podržava unapređenje zdravlja, sprečavanje bolesti i produženje kvalitetnog života stanovništva. Strategija postavlja za ciljeve unapređenje zdravlja i smanjivanje nejednakosti u zdravlju, unapređenje životne sredine i radne okoline, sprečavanje i suzbijanje bolesti i vodećih rizika po zdravlje stanovništva kao i mladih. Takođe, insistira se i na razvoju akcija promocije zdravlja u zajednici, čime je predviđena podrška razvoju dostupne kvalitetne i efikasne zdravstvene zaštite kao i razvoju sistema javnog zdravlja zasnovanog na dokazima iz istraživanja. Ovim dokumentom planirane su mere promocije zdravlja u zajednici, posebna istraživanja osetljivih grupa radno aktivne populacije, među kojima su i mladi, unapređenje pristupačnosti zdravstvenih usluga i dostupnosti zdravstvene zaštite osetljivim društvenim grupama na teritoriji jedinica lokalne samouprave, prevencija i suzbijanje pušenja i izloženosti duvanskom dimu, štetne upotrebe alkohola i zloupotrebe droga, što je pitanje koje je posebno naznačeno u okviru primene YPS standarda.

Agenda smatra da je za sprovođenje zdravstvene politike važno stvaranje usluga podrške mentalnom zdravlju mladih ljudi, zakonodavstvo Republike Srbije sadrži **Program o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period od 2019–2026. godine** koji

predstavlja usaglašen sistem mera, uslova i instrumenata javne politike koji treba da se sprovedu radi zaštite mentalnog zdravlja prevencijom nastanka mentalnih poremećaja, unapređenjem mentalnog zdravlja. Mladi (15–24 godine) su prepoznati u ovom programu kao jedna od posebno ranjivih grupa i predviđeno je da se rad na prevenciji mentalnih poremećaja i unapređenju mentalnog zdravlja posebno usmeri na mlade i da se u vezi sa tim podrži razvoj mreže specifičnih službi.

Investiranje u dobro zdravlje stanovnika, prevashodno mladih, predstavlja dobrobit za budućnost, ne samo pojedinca već i čitavog društva i zato je, kako i sami YPS standardi nalažu, neophodna integrisana akcija svih društvenih činilaca. Međutim, iako za oblast zdravlja u Republici Srbiji postoje zakonski i podzakonski akti koji prepoznaju mlade dosledna i praktična primena ovih akata je upitna. Naime, zdravstvena kultura stanovništva uopšte je na veoma niskom nivou, pa tako i kod mladih. Zato prepoznajemo i potrebu da se na nivou čitavog društva radi na ranom otkrivanju bolesti i popularizaciji redovne posete lekarima u svrhu očuvanja zdravlja mladih u našoj zemlji. Kao konkretne preporuke izdvajamo:

1. Formiranje centara, savetovališta, za preventivnu zaštitu, unapređenje mentalnog zdravlja mladih i pružanja psihološko-socijalnih usluga mladima na lokalnom nivou (nezavisno od zdravstvenih centara) i time učiniti savetovanje i psihološku pomoć lako dostupnom mladima na lokalnom nivou.
2. Ono što izdvajamo kao posebnu podoblast kojoj bi trebalo posvetiti više pažnje jeste pitanje upotrebe narkotika kod mladih ljudi. Konstantno i jasno prenošenje poruka i razgovor sa mladim osobama o drogama i njihovim posledicama je neophodan i predstavlja osnov prevencije, zato je važno da se konkretnije radi na ovom pitanju u praksi i kao primarni cilj stavi

sprečavanje ili makar odlaganje rane upotrebe narkotika, psihoaktivnih supstanci i uživanja duvana kod mladih ljudi. Prevencija se mora sprovoditi kroz školske programe koji su prilagođeni godinama i razvoju učenika. Takođe, edukacija učenika, kao i nastavnog kadra osnovnih, srednjih i visokoobrazovnih ustanova o prepoznavanju štetne upotrebe alkohola kod mladih ima posebnu važnost u prevenciji

3. Formirati jedinstveni registar pojedinaca, strukovnih organizacija, institucija i privatnih organizacija koje se bave očuvanjem i unapređenjem mentalnog zdravlja
4. Uneti u obrazovni sistem formalno obrazovanje u oblasti mentalnog zdravlja kao i obrazovanje u oblasti štetnosti narkotika i duvana
5. Medijsko izveštavanje mora da bude u skladu sa zaštitom ličnosti žrtava kao i destigmatizacije korisnika psihološko-socijalnih usluga (kroz stručne, edukativne sadržaje približiti i ohrabriti pojedince za korišćenje usluga)
6. Sprovođenje kontinuirane primarne prevencije na svim nivoima i uzrastima radi podizanja svesti kod građana Republike Srbije o značaju i uticaju mentalnog zdravlja na ukupan zdravstveni status i kvalitet života (najpre kroz informisanje i edukaciju iz oblasti mentalne higijene počev od najmlađih uzrasta)
7. Potrebno je uspostaviti saradnju Ministarstva zdravlja i nevladinih organizacija koje se bave temom mentalnog zdravlja, da se kroz dijalog i angažovanje stručnjaka utvrdi objektivno stanje mentalnog zdravlja u Srbiji, kako bi se dalje krenulo ka reformama.

Primer dobre prakse: Meksiko i Nacionalna Strategija za prevenciju bolesti zavisnosti

Meksički predsednik pokrenuo je program prevencije bolesti zavisnosti kako bi smanjio sve veću upotrebu narkotika posebno među maloletnicima i mladima. Inicijativa nosi naziv "Together for Peace" i zasniva se na zajedničkoj saradnji brojnih institucija i sveobuhvatnoj Strategiji za prevenciju koja obuhvata ministarstvo obrazovanja, sporta i velikog broja socijalnih radnika koji na ovom pitanju rade zajedno. Dodatno, planirano je da se više od 5 hiljada mladih ljudi obuči kako da kroz komunikaciju, predavanje u školama i na druge načine šalje preventivne poruke mladima o štetnosti ovih supstanci, na taj način mladi će međusobno komunicirati o svojim problemima i deliti ih sa drugim vršnjacima. Upravo ta komunikacija mladih sa mladima, koji se bolje međusobno razumeju, ovde se pokazala kao dobra praksa i to smatraju ključnim kod svoje uspešnosti kada je u pitanju prepoznavanje i odvrćanje mladih od konzumiranja narkotika u adolescentnom periodu i kasnije. Zato je naš predlog da se po ugledu na dobru praksu u Meksiku i u Republici Srbiji mladi organizuju i komuniciraju sa mladima o problemima, jer su šanse za otvoreniju komunikaciju i mapiranje problema mnogo veće, nego kada očekujemo od mladih da sami potraže pomoć od institucija bilo za probleme zavisnosti ili mentalnog zdravlja.

9. Zaštita životne sredine i klimatske promene

Agenda prepoznaje mlade kao relevantne aktere u oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promena i zalaže se za stvaranje prostora za učešće mladih u procesima donošenja odluka o zdravoj životnoj sredini, što podrazumeva uključivanje

mladih stručnjaka i naučnika u oblasti ekologije i društvenih nauka koji se bave istraživanjima na teme životne sredine, sukoba i bezbednosti. Takođe, Agenda insistira na organizovanju programa zaštite životne sredine i prevencije sukoba sa mladima. Svaka država bi trebalo da uloži napore ka tome da implementira YPS standarde u okviru nacionalnih dokumenata i politika iz ove oblasti.

Nacionalna dokumenta koja uređuju politike zaštite životne sredine i klimatskih promena u Republici Srbiji su Ustav RS, Zakon o zaštiti životne sredine⁸⁹, Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu⁹⁰, Zakon o klimatskim promenama⁹¹, Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine⁹², Zakon o biocidnim proizvodima⁹³, Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini⁹⁴, Zakon o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije⁹⁵, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o rudarstvu i geološkim istra-

89 Zakon o zaštiti životne sredine, Sl.glasnik RS br. 96/2018, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_zivotne_sredine.html

90 Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Sl.glasnik RS br. 88/2010 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_strateskoj_proceni_uticaja_na_zivotnu_sredinu.html

91 Zakon o klimatskim promenama, Sl. glasnik RS br. 25/2021 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-klimatskim-promenama.html>

92 Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, Sl. glasnik RS br. 109/2021 >https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_integrisanom_sprecavanju_i_kontroli_zagadjivanja_zivotne_sredine.html

93 Zakon o biocidnim proizvodima, Sl. glasnik RS br. 109/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_biocidnim_proizvodima.html

94 Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini, Sl. glasnik RS br. 96/2021 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_od_buke_u_zivotnoj_sredini.html

95 Zakon o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije, Sl. glasnik RS br. 40/2021 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2021/40/4/reg>

živanjima⁹⁶, Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije⁹⁷, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o energetici⁹⁸, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode⁹⁹, Zakon o zaštiti vazduha¹⁰⁰, Zakon o vodama¹⁰¹, Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine. Zaštita životne sredine je regulisana i nizom drugih zakonskih i podzakonskih akata koji regulišu posebne oblasti, kao što su zaštita vazduha, zaštita prirode, zaštita od buke u životnoj sredini, hemikalije, biocidni proizvodi, upravljanje otpadom, zaštita od nejonizujućeg zračenja i dr.

Kada je reč o međunarodnim ratifikovanim dokumentima, relevantni su Okvirna konvencija o promeni klime¹⁰², Protokol uz Okvirnu konvenciju o promeni klime (Kjoto protokol)¹⁰³, Konvencija o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima, Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omo-

96 Zakon o izmenama i dopunama Zakona o rudarstvu i geološkim istraživanjima, Sl. glasnik RS br.40/2021, <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rudarstvu-i-geoloskim-istrazivanjima.html>

97 Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije, Sl.glasnik RS br. 35/2023, [zakon-o-koriscenju-obnovljivih-izvora-energije.html](https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-koriscenju-obnovljivih-izvora-energije.html)

98 Zakon o izmenama i dopunama Zakona o energetici, Sl.glasnik RS br. 63/2023, https://www.paragraf.rs/izmene_i_dopune/270723-zakon-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-energetici.html

99 Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode, Sl. glasnik RS br. 71/2021, https://www.paragraf.rs/izmene_i_dopune/150721-zakon-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-zastiti-prirode.html

100 Zakon o zaštiti vazduha, Sl. glasnik RS br. 26/2021, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_vazduha.html

101 Zakon o vodama, Sl. glasnik RS br. 95/2018, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vodama.html

102 https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/old-documents/Klimatske_promene/Zakoni/Okvirna%20konvencija%20UN%20o%20promeni%20klime.pdf

103 http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2007_09/t09_0103.htm

tača¹⁰⁴, Konvencija o dostupnosti informacija učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija¹⁰⁵, i Strategija za primenu ove konvencije), Evropski zeleni dogovor¹⁰⁶, Agenda Ujedinjenih nacija za održivi razvoj od 2015. do 2030. godine.

Od navedenih dokumenata, YPS standarde prepoznajemo u **Zelenoj agendi za Zapadni Balkan, Agendi Ujedinjenih nacija za održivi razvoj od 2015. do 2030. (Agenda 2030)** i u **Strategiji za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine, kao i u Akcionom planu za sprovođenje ove strategije.**

Pravo na zdravu životnu sredinu spada u ljudska prava i slobode koje garantuju i međunarodni ugovori, ali takođe i zakoni Republike Srbije. Ekološko pravo generalno, kao grana prava, se sve više razvija što prati i veliki broj usvojenih međunarodnih multilateralnih i bilateralnih sporazuma. U skladu sa tim, u pravnom poretku Republike Srbije sve su brojniji zakoni i podzakonski akti koji sadrže norme koje se odnose na zdravu životnu sredinu kao što je i Zakon o zaštiti životne sredine koji je najvažniji zakon u ovoj oblasti kojim se uređuje sistem zaštite životne sredine i koji obezbeđuje ostvarivanje prava čoveka na život i razvoj u zdravoj životnoj sredini i uravnotežen odnos privrednog razvoja i životne sredine u Srbiji i kao takav ne uključuje mlade. Implementacijom UN agende mladi, mir i bezbednost otvorila bi se mogućnost da mladi naučnici i istraživači ponude pozitivna rešenja i rade na poboljšanju stanja životne sredine u Srbiji.

104 https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2021-12/zakon_o_ratifikaciji_bechke_konvencije_o_zashtiti_ozonskog_omotacha_sa_prilozima_i_i_ii.pdf

105 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2011/103/1/reg>

106 <https://www.pregovarackagrupa27.gov.rs/wp-content/uploads/2021/06/Evropski-zeleni-dogovor-finalni-SRP.pdf>

Pozitivan pomak u oblasti zaštite životne sredine predstavlja usvajanje Zakona o klimatskim promenama koji je Narodna skupština Republike Srbije usvojila 2021. godine. Na osnovu ovog dokumenta Srbija treba da izradi integrisani nacionalni energetska i klimatski plan na transparentan i efektivan način, čime bi usmerila svoju posvećenost **Zelenoj agendi za Zapadni Balkan** koja je od velike važnosti. Naime, Evropski zeleni dogovor (European Green Deal) je skup strateških inicijativa Evropske komisije sa sveobuhvatnim ciljem da EU učini klimatski neutralnom do 2025. godine. Primena Evropskog zelenog dogovora je važna za mlade, stvorice nove mogućnosti za inovacije, investicije i radna mesta za mlade ljude, ujedno smanjiće štetne emisije i energetska siromaštvo, smanjiće zavisnost od spoljne energije i poboljšati zdravlje i blagostanje mladih ljudi kao i svih narednih generacija. Uključivanje mladih u njegovu primenu od izuzetnog je značaja za realizaciju ciljeva Evropskog zelenog dogovora, jer samo govoriti o klimatskim promenama i posledicama istih nije dovoljno. I zato je potreban značajan angažman mladih ljudi u klimatskoj politici koji Agenda UN za mlade, mir i bezbednost podržava, insistiranjem na stvaranju prostora za učešće mladih u donošenju odluka o životnoj sredini i klimatskim promenama, uz dodatno organizovanje ekoloških programa prevencije sukoba sa mladim ljudima.¹⁰⁷

Agenda Ujedinjenih nacija za održivi razvoj od 2015. do 2030. (Agenda 2030) bavi se suštinskim pitanjima koja se tiču celokupnog globalnog društva. Agenda za održivi razvoj je relevantna za mlade kao dela opšte populacije, a posebno se ističu oblasti okončavanja siromaštva, zdravlja, inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja, rodne ravnopravnosti, ekonomskog rasta i zaposlenosti, podsticanja inovacija, klimatskih prome-

107 <https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/12/Istrazivanje-Zdravlje-mladih-.pdf>

na i njihovih posledica, miroljubivog i inkluzivnog društva, zaštite životne sredine i dr. Agenda definiše 17 glavnih ciljeva održivog razvoja za period do 2030. godine, od kojih su za agendu UN mladi mir i bezbednost najvažniji cilj 4., „Obezbediti inkluzivno i pravedno, kvalitetno obrazovanje mladih i promovisati mogućnost celoživotnog učenja za sve“; cilj 8., „Promovisati kontinuirani, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve“, ali i cilj 3., „Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija, žena i muškaraca“; cilj 16., „Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi delotvorne, odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima“. Imajući u vidu složenost ovog dokumenta, izdvaja se nekoliko načela i principa koji su važni za mlade: princip slobode i jednakosti, u vidu dostojanstva i ostvarivanja svih prava, princip jednakosti, u vidu nediskriminacije prilikom ostvarivanja prava, princip prava na život, slobodu i bezbednost, princip prava na obrazovanje i dr. Vlada Republike Srbije direktno je učestvovala u razvoju i pisanju Agende održivog razvoja, kroz uključivanje građana u proces, putem konsultacija i direktnim učešćem predstavnika države na globalnim forumima, na kojima su definisani ciljevi održivog razvoja. U decembru 2015. godine, osnovana je multiresorna radna grupa za sprovođenje Agende za održivi razvoj 2030, sa zadatkom da prati njenu implementaciju, koordinira stavove nadležnih ministarstava i priprema periodične izveštaje o nenoj primeni. Ostvarivanje ciljeva prati se kroz 247 indikatora, od kojih se u Srbiji prikupljaju podaci i izveštava o 107 indikatora od strane Republičkog zavoda za statistiku, kao nacionalne statističke institucije.

U Strategiji za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine, ističe se da je učešće mladih u programima obrazovanja stanovništva i podizanja javne svesti o značaju zaštite životne sredine nedovoljno, jer ne postoje dovoljno ra-

zvijeni mehanizmi za učešće građana u odlučivanju o problemima povezanim sa ovom oblašću, a kao jedan od očekivanih rezultata navodi se unapređenje dostupnosti informacija mladima o stanju životne sredine u saradnji sa subjektima omladinske politike. Dodatno, u Akcionom planu za sprovođenje strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. godine do 2030. godine predviđa se podrška razvoju programa mladih i za mlade u oblasti zaštite životne sredine i podstiče veće učešće mladih u donošenju javnih politika na temu održivog razvoja i zaštite životne sredine.

Kao konkretne preporuke izdvajamo:

1. Potrebno je mlade ljude uključiti u procese donošenja odluka u oblasti zaštite životne sredine kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou, kako bi se podigla njihova svest i izgradili jaki argumenti za njihovo dalje učešće u ekološkoj politici;
2. Neophodna je dublja saradnja institucija, pre svega Ministarstva zaštite životne sredine, lokalnih vlasti, drugih institucija i organizacija civilnog društva;
3. Takođe, potrebna je izgradnja i održavanje platforme za dijalog i razumevanje između vladinih aktera, neprofitnih organizacija, Ujedinjenih nacija i mladih tako što će se mladi aktivisti dovoditi na događaje i panel diskusije na visokom nivou kako bi se zalagali za ubrzano rešavanje problema klimatskih promena. Ovako će se otvoriti prostor za učešće mladih stručnjaka i naučnika u oblasti ekologije, čemu Agenda pridaje posebnu pažnju;
4. Unapređenje dostupnosti informacija mladima o stanju životne sredine u Republici Srbiji koje, iako je garantovano Ustavom RS, u praksi nije valjano sprovedeno.

Primer dobre prakse: Udruženje za zaštitu životne sredine i prekograničnu saradnju u Moldaviji i Ukrajini

.....

„Dniester Commission“ je udruženje za zaštitu životne sredine i prekograničnu saradnju koje radi sa mladim ljudima iz Moldavije i Ukrajine. Ovo udruženje u okviru svog rada organizuje i letnju školu za mlade (”DNIESTER-2023”) gde prilagođeno uzrastu uče o problemima i rizicima klimatskih promena. Letnja škola okuplja preko 50 mladih ljudi uzrasta od 15 do 20 godina sa obe strane reke Dnjestar i ima za cilj podizanje svesti mladih po pitanju klimatskih promena i njihovog uticaja na zdravlje ljudi, šumarstvo, poljoprivredu, vodu, prirodu i ekosistem. Učesnici letnje škole aktivno razgovaraju o mogućnostima da se donesu novi pravni akti, iako se radi o mladim ljudima bez iskustva, pred njih se stavljaju nacrti različitih programa koje bi Vlade spomenutih država trebalo da usvoje. Ovo je dobar primer na koji način države mogu, ne samo uključiti mlade, već ih i obučiti kako da razumeju i tumače pravne akte i na taj način pomognu u njihovom unapređenju i donošenju novih mera kako bi se unapredilo ekološko zakonodavstvo.

10. Politike u oblasti nauke i tehnologije

.....

Implementacija Agende u oblasti nauke i tehnologije još uvek nije precizno utvrđena, ali se prepoznaje postojanje potrebe da se na nacionalnom nivou sprovode naučna istraživanja koja obrađuju teme relevantne za YPS standarde kao što su formiranje identiteta mladih u konfliktnim okruženjima, uloga mladih u izgradnji mira i bezbednosti i ispitivanje uticaja govora mržnje na mlade. Države se, takođe, pozivaju i da

uključite mlade stručnjake i naučnike, uzimajući u obzir i rodnu ravnopravnost, u istraživanje mira i bezbednosti, kao i u sva druga istraživanja od značaja za sprovođenje Agende. Na kraju, ističe se težnja za učešćem mladih u procesima donošenja odluka u oblasti nauke i tehnologije, uz rešavanje rodnog jaza u naučnom istraživanju i upotrebi tehnologije.

Nacionalna dokumenta koja uređuju oblast nauke i tehnologije u Republici Srbiji su Zakon o nauci i istraživanjima Republike Srbije¹⁰⁸, Zakon o Fondu za nauku Republike Srbije¹⁰⁹ i Zakon o inovacionoj delatnosti¹¹⁰. Vlada Republike Srbije donela je i Strategiju naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2021. do 2025. godine „Moć znanja“¹¹¹, Akcioni plan za sprovođenje Strategije naučnog i tehnološkog razvoja „Moć znanja“ za period od 2021. do 2023. godine¹¹², Strategiju razvoja startup ekosistema Republike Srbije za period od 2021. do 2025. godine¹¹³, Akcioni plan za realizaciju Strategije razvoja startup ekosistema Republike Srbije za period od 2021. do 2025. godine¹¹⁴, Strategiju pametne specijalizacije

108 Zakon o nauci i istraživanjima Republike Srbije, Sl. glasnik RS, br. 49/2019 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-nauci-i-istrazivanjima.html>

109 Zakon o Fondu za nauku Republike Srbije, Sl. glasnik RS, br. 95/2018 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-fondu-za-nauku-republike-srbije.html>

110 Zakon o inovacionoj delatnosti, Sl. glasnik RS, br. 129/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_inovacionoj_delatnosti.html

111 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

112 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

113 Vlada Republike Srbije, <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/12/Strategija-razvoja-startup-ekosistema-RS-od-2021-do-2025.pdf>

114 Vlada Republike Srbije, <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2022/01/AP-Strategija-razvoja-startup-ekosistema-do-decembra-2022.docx.pdf>

za period od 2020. do 2027. godine¹¹⁵, Strategiju razvoja digitalnih veština u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine¹¹⁶ i Strategiju razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2020–2025. godine¹¹⁷.

Od pomenutih nacionalnih dokumenata, mlade prepoznaje **Zakon o nauci i istraživanjima Republike Srbije, Zakon o Fondu za nauku Republike Srbije, Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2021. do 2025. godine „Moć znanja“ i Akcioni plan Strategije naučnog i tehnološkog razvoja za period od 2021. do 2023. godine.**

Zakon o nauci i istraživanjima Republike Srbije, navodeći programe u oblasti naučnoistraživačke delatnosti kojima se ostvaruje opšti interes za Republiku Srbiju, ističe program sufinansiranja izgradnje stanova za potrebe mladih istraživača i naučnika u Republici Srbiji, kao i program sufinansiranja programskih aktivnosti naučno-obrazovnih centara, specijalizovanih organizacija i udruženja, koja se bave dodatnim obrazovanjem i usavršavanjem talentovanih učenika i studenata za bavljenje naučnoistraživačkim radom. **Zakon o Fondu za nauku Republike Srbije** uređuje osnivanje i rad **Fonda za nauku** koji omogućava razvoj naučnih istraživanja obezbeđujući finansijska sredstva i stručnu podršku istraživačima, nudeći raznovrsne programe koji su osmišljeni tako da odgovaraju na različite društvene izazove i potrebe.

Jedan od takvih jeste **Program za izvrsne projekte mladih istraživača i naučnika u ranoj fazi karijere (PROMIS)**, koji teži osnaživanju mladih doktora nauka za rukovođenje pro-

115 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/21/3/reg>

116 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/21/2/reg/>

117 Vlada Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

jektima, jačanju profesionalnih kapaciteta mladih istraživača i naučnika na početku karijere i njihovom osposobljavanju za konkurisanje za istraživačke i razvojne projekte na nacionalnom i međunarodnom nivou, a posebno u Evropskoj uniji. Kako projekti u okviru programa nemaju unapred zadate teme i kako se mogu primeniti u svim naučnim oblastima, možemo reći da se ovim putem posredno pruža šansa mladima da apliciraju za dobijanje podrške za projekte koji bi se bavili temama relevantnim za Agendu, poput mira, bezbednosti, spoljnih poslova itd. Projekat koji je ranije dobio podršku kroz PROMIS se fokusira na komparativno istraživanje spoljnopoličkih strateških koncepcija dveju Jugoslavija¹¹⁸, čime je ostvaren jedan od ciljeva Agende usmeren ka tome da se pruži šansa mladim istraživačima da se sa aspekta nauke uključe u proučavanje oblasti za koje ona smatra učešće mladih izuzetno korisnim.

Fond za mlade talente, u okviru **Programa „Identiteti“**, finansira i projekte iz oblasti društvenih i humanističkih nauka koji se bave etničkim i nacionalnim identitetima, diplomatijom, bezbednošću, pravom, migracijama, rodnim identitetima i slično. U 2022. godini, izvestan broj projekata koji su odobreni za finansiranje u fokusu imaju mlade: pitanje etničkih identiteta adolescenata kulturno dominantnog i manjinskog porekla i uticaja škole na njihovo formiranje, istraživanje (re)konstrukcije identiteta studenata koji se školuju u inostranstvu i ispitivanje identiteta i mentalnog zdravlja adolescenata¹¹⁹. Kao što je pomenuto ranije, Agenda poziva naučnike da se bave identitetom mladih u konfliktnom području, što u trenutnoj situaciji nije relevantno za Srbiju. Ipak, kako je reč o zemlji koja predstavlja postkonfliktno područje, Agenda bi videla kao re-

118 Više na: <https://fondzanauku.gov.rs/yeh/>

119 Više na: <https://fondzanauku.gov.rs/wp-content/uploads/2022/12/Program-Identities-Konacna-rang-list.pdf>

levantno istraživanje koje ima za temu identitet mladih koji su pripadnici manjina, što jeste slučaj sa projektom koji je dobio finansijsku podršku Fonda. Druga dva projekta, takođe možemo smatrati korisnim sa aspekta YPS standarda, jer istražuju oblasti koje su u njihovom fokusu. Takođe, na 16 projekata koji su odobreni za finansiranje u 2022. godini, 10 rukovodila projekata su žene, što je važno za sprovođenje Agende, s obzirom na njeno insistiranje na rodnoj ravnopravnosti.

Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2021. do 2025. godine „Moć znanja“, kao jedan od ciljeva u narednom periodu navodi obezbeđivanje neophodnih uslova za dinamični razvoj nauke, tehnološkog razvoja i inovacija. Kao meru za ostvarenje tog cilja, ističe razvoj ljudskih resursa, koji će se, između ostalog, ostvariti programima i stipendijama Ministarstva prosvete, nauke i tehnologije (sada u odvojenim ministarstvima) i Fonda za nauku Republike Srbije za uključivanje mladih istraživača u naučnoistraživački rad. U vezi sa tim, **Akcioni plan Strategije naučnog i tehnološkog razvoja za period od 2021. do 2023. godine** ukazuje na težnju da se broj mladih istraživača uključenih u naučnoistraživački rad poveća sa 500 u 2020. godini na 750 u 2023. godini.

Poseban cilj koji Strategija ima u vidu odnosi se na negovanje vrhunskog kvaliteta nauke i tehnološkog razvoja i jačanje konkurentnosti privrede. Povodom tog cilja, Strategija ističe da i odbrana i bezbednost države zahtevaju nova znanja bez kojih nije moguć razvoj i poboljšanje postojećih sistema, uviđajući da se do njih može doći isključivo negovanjem vrhunskih naučnih istraživanja. U vezi sa tim, Strategija dodaje da se pružanjem svih oblika podrške talentovanim i darovitim studentima formira nova generacija istraživača osposobljenih da razviju nove proizvode i tehnologije. Posebnim programima podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučnoistraživački rad, kako Strategija ističe, sufinansiraju se naučnoistra-

živačke aktivnosti mladih istraživača u cilju stvaranja uslova za očuvanje i razvoj naučnoistraživačkog podmlatka i sprečavanje odliva naučnih kadrova. Dakle, Strategija prepoznaje potrebu za povećanjem broja mladih istraživača u Republici Srbiji, ali i za pružanjem podrške mladima u razvoju kapaciteta kako bi bili osposobljeni da učestvuju u lansiranju novih proizvoda i tehnologija, a naglašava se da su oni potrebni i za odbranu i bezbednost države.

Kao jedan od ciljeva Strategije, navodi se i jačanje međunarodne saradnje, pri čemu se među merama za njegovo ostvarenje ističe uspostavljanje programa podrške za mlade istraživače za učešće u programu Evropskog istraživačkog saveta (ERC), kao i uspostavljanje saradnje sa Evropskim institutom za inovacije i tehnologiju (EIT), što se vidi i kao put unapređenja učešća u Horizont Evropa programu. Zatim, Strategija ističe da Republika Srbija ostvaruje naučno-tehničku saradnju sa SR Nemačkom kroz Program zajedničkog unapređenja razmene učesnika na projektima, čiji je cilj razvoj naučne saradnje dveju zemalja kroz razmenu naučnih radnika, naročito mladih naučnika, na zajedničkim istraživačkim projektima u svim naučnim oblastima. Republika Srbija je od 2007. godine i pridružena članica Objedinjenog instituta za nuklearna istraživanja, koji je jedan od najvećih istraživačkih centara u svetu u oblastima fizike kondenzovane materije, nuklearne fizike i fizike čestica. Saradnja, između ostalog, uključuje obrazovanje i obuku prvenstveno mladih istraživača iz više naučnih i obrazovnih institucija iz Republike Srbije. Uključivanje mladih u međunarodnu saradnju na nivou naučnih istraživanja je korisno sa aspekta Agende, koja prepoznaje potrebu da mladi participiraju u što većem obimu u međunarodnim odnosima.

Navedena analiza pokazuje da je kroz Strategiju naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2021. do 2025. godine „Moć znanja“ i rad Fonda za nauku došlo do

postavljanja temelja za implementaciju Agende. Ipak, treba istaći da pored ove Strategije, u drugim gorepomenutim nacionalnim dokumentima se mladi ili ne spominju, ili se uzimaju u obzir, ali ne u dovoljnoj meri kako to nalažu YPS standardi. Osim toga, ne prepoznaju se tendencije za uključivanje mladih u kreiranje javnih politika iz oblasti nauke i tehnologije, što bi trebalo da bude početni korak u njihovom uređivanju koje bi bilo prilagođeno kako studentima koji se usavršavaju, tako i mladima koji su već stekli zvanje istraživača. Iako programi PROMIS i Identiteti prepoznaju izvesne tendencije Agende kada je u pitanju pružanje šanse mladima da vode istraživanja i realizacija istraživanja koja u fokus stavljaju mlade, oni to obično čine na posredan način, te se uviđa potreba za jasnijim podsticanjem proučavanja tema relevantnim za Agendu.

Preporuke:

1. Prilikom donošenja dokumenata javnih politika iz oblasti nauke i tehnologije, kao i drugih odluka, konsultovati se sa mladima i imati na umu interese mladih istraživača Republike Srbije;
2. Podsticati regionalnu saradnju mladih istraživača Republike Srbije sa mladim istraživačima iz drugih država na Zapadnom Balkanu, a posebno u pravcu razvijanja komparativnih naučnih istraživanja koji se bave temama mira, bezbednosti i razvoja dobrosusedskih odnosa;
3. Programima podrške obezbediti finansiranje projekata mladih istraživača koji se bave temama relevantnim za Agendu, kao i projekata koji u fokusu imaju istraživanje o mladima u kontekstu oblasti koje su u fokusu Agende. Kao jedan od kriterijuma za odobravanje projekta u programu PROMIS Fonda

za nauku, mogao bi da bude zahtev da se mladi bave istraživanjem tema na koje Agenda poziva.

4. Pored inkluzije mladih istraživača, prioriternim smatrati i rodnu ravnopravnost prilikom donošenja odluka iz oblasti nauke i tehnologije;

Primer dobre prakse: Omladinska grupa Organizacije Ugovora o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba

.....

Mladi su 2016. godine, na konferenciji „Nauka i diplomatija za mir i bezbednost“, oformili Omladinsku grupu u okviru Organizacije Ugovora o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba. Grupa, koja broji više od 1200 mladih iz 117 zemalja, je otvorena za sve studente i diplomce između 20 i 30 godina koji žele da doprinesu razvoju globalnog mira i bezbednosti i aktivno se angažuju u promociji Ugovora. U okviru nje, podstiče se dijalog između mladih naučnika i mladih donosioca odluka iz oblasti nuklearne bezbednosti, međugeneracijski i regionalni dijalog, podiže svest o zabrani nuklearnog testiranja i radi se na donošenju novih tehnologija koje jačaju održivost Ugovora. Omladinska grupa je 2021. godine prisustvovala Konferenciji nauke i tehnologije 2021, koja je okupila preko 1000 naučnika, akademika i studenata sa ciljem da predstavi istraživanja o razoružanju i naučnoj komunikaciji. U saradnji sa vladom Švajcarske, organizovala je i projekat „Gradimo mostove, negujemo partnerstva i prigrlimo dijalog“, koji je bio posvećen razvoju dijaloga sa drugim omladinskim organizacijama na temu mira, bezbednosti, razoružanja, klimatskih promena i ciljeva održivog razvoja. Između ostalog, projekat je osmišljen kao platforma koja će podstaći predstavnike mladih da razumeju značaj Ugovora i priključe se radu na njegovoj potpunoj primeni na svetskom nivou. Inicijativa Omladinske

grupe je primer značajne participacije mladih ljudi, a posebno studenata, mladih stručnjaka i naučnika, u promovisanju nuklearnog razoružanja i neproliferacije. Kako je Organizacija Ugovora o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba obezbedila i da predstavnici njene Omladinske grupe imaju mesto za stolom na forumima Ujedinjenih nacija (poput brifinga Saveta bezbednosti), imamo još jedan razlog da potvrdimo da je reč o dobroj praksi.

FINSKA: PRVI NACIONALNI AKCIONI PLAN O REZOLUCIJI 2250 U SVETU

Finska je **prva zemlja na svetu** koja je izradila Nacionalni akcioni plan o Rezoluciji 2250, a njen tadašnji ministar spoljnih poslova Soini je rad na tom dokumentu javne politike najavio 2018. godine. Priprema akcionog plana takođe je navedena u Vladinom programu za 2019. godinu, „Inkluzivna i kompetentna Finska – društvo koje je socijalno, ekonomski i ekološki održivo“: „Finska će nastaviti da podržava aktivnosti vezane za oblast Mladi, mir i bezbednost i pripremiti nacionalni akcioni plan za sprovođenje UN Rezolucije 2250.“ Priprema akcionog plana je započela **konsultacijama sa mladim ljudima na temu mira i bezbednosti**. Cilj konsultacija je bio da se saznaju stavovi mladih o unapređenju mira i načinima kako Finska treba da podrži ovaj rad na nacionalnom i međunarodnom nivou. Proces koji je omogućio da se mladi ljudi čuju, predviđao je dolazak do mladih putem organizacija civilnog društva. Mirovna anketa upućena je mladima od 15 do 29 godina, bila je otvorena dve nedelje u decembru 2018. i još četiri nedelje u januaru 2019. godine.

Ovo istraživanje je razvijeno kroz jedinstveni proces participativnog istraživanja: najmanje **4.230 mladih ljudi** je direktno konsultovano tokom njegovog sprovođenja. U skladu sa Rezolucijom UN 2250, nezavisno istraživanje o mladima, miru i bezbednosti je predstavljeno Savetu bezbednosti UN-a. Istraživanje je podržano od strane UN sistema i partnera, ali je nezavisno i pokazuje pozitivnu ulogu mladih u očuvanju mira. U proleće 2019. je finalizovan i objavljen izveštaj u kome se nalaze nalazi iz konsultacija i istraživanja o miru a njegovi nalazi su uključeni u akcioni plan. Dokument akcionog plana je izrađen u tesnoj saradnji sa mrežom aktera iz sektora mladih, što je osiguralo prioritarnu ulogu mladih u kreiranju plana koji

ih se direktno i tiče. Takođe, u njegovoj pripremi su učestvovali i centralni državni akteri, istraživački instituti i drugi predstavnici civilnog društva.

U avgustu 2021.godine Finska usvaja prvi u svetu **Nacionalni akcioni plan za YPS**. Prvi Nacionalni akcioni plan Finske obuhvata period od 2021. do 2024. godine i njegov cilj je da posluži kao putokaz za nacionalni rad u vezi sa Rezolucijom 2250 i da definiše konkretne ciljeve i mere za unapređenje njene primene. Važan deo sprovođenja akcionog plana je evaluacija i praćenje, što je odgovornost monitoring grupe koja se sastoji od predstavnika ministarstava, istraživačkih instituta, organizacija mladih i drugih građanskih aktera. U sprovođenju i praćenju akcionog plana takođe je važno olakšati učešće mladih ljudi koji nisu uključeni ni u jednu organizaciju.

Prema planu, ključni cilj aktivnosti Finske u vezi sa Rezolucijom 2250 je **povećanje učešća mladih na svim nivoima donošenja odluka** kako bi se sprečili i rešavali konflikti i promovisali održivi mir i bezbednost. Povećanje prilika za učešće i uticaj mladih može unaprediti njihovo poverenje ne samo u svoju budućnost, već i u funkcionisanje društvenih struktura i nacionalnih, regionalnih i međunarodnih institucija, doprinoseći izgradnji održivog mira. U akcionom planu, učešće mladih ljudi se posmatra na dva međusobno povezana nivoa. To su 1) uticaj i učešće u demokratskom donošenju odluka, i 2) neformalni uticaj, na primer putem društvenih medija i javnih demonstracija. Sigurno učešće mladih na oba ovih nivoa mora biti obezbeđeno bez straha od uznemiravanja ili nasilja. Kada je reč o participaciji mladih, akcioni plan iznosi jasne mere za ostvarivanje sledećih ciljeva:

- Izazovi i prepreke značajnom učešću mladih ljudi su identifikovani i uklonjeni.
- Značajno učešće mladih ljudi u donošenju odluka o pitanjima mira i bezbednosti je povećano.

- Svest o pozitivnoj ulozi mladih ljudi i broj mladih ljudi u procesima mira, posredovanju i tranzicionim procesima su povećani na međunarodnom nivou.
- Perspektiva Rezolucije 2250 u oblasti razvojne saradnje, humanitarne pomoći i rada na miru je postala jača.

U Nacionalnom akcionom planu Finske, kada je reč o **prevenciji nasilja, nasilne radikalizacije i ekstremizma**, mladi ljudi su prepoznati kao značajno sredstvo za sprečavanje nasilnog ekstremizma, izgradnju mira i smanjenje konfrontacije. Cilj je uključiti mlade ljude u rad na sprečavanju nasilne radikalizacije i ekstremizma, kao i u njegovo planiranje i sprovođenje. Organizacije mladih uključene su kao stručni članovi u nacionalnu mrežu za saradnju, koja koordinira rad u ovoj oblasti pod vođstvom Ministarstva unutrašnjih poslova. Plan predviđa da će se bezbednost mladih ljudi poboljšati promocijom jednakosti, jačanjem socijalne kompetencije, duha zajedništva i inkluzije mladih ljudi, i povećanjem njihove sposobnosti za delovanje u situacijama diskriminacije. Ističe se neophodnost prevencije nasilja i u digitalnoj sferi, u vezi sa čim akcioni plan navodi da se definicija nasilja proširila, i da treba obratiti veću pažnju na digitalno nasilje. Ključni ciljevi finskog Akcionog plana koji se odnose na prevenciju nasilja su sledeći:

- Potencijal mladih ljudi u radu na sprečavanju nasilne radikalizacije i ekstremizma je iskorišćen.
- Kvalitetno obrazovanje kao sredstvo za promociju mira je naglašeno, i građanska misija škola i organizacija za rad sa mladima je ojačana.
- Ekonomske, profesionalne i socijalne mogućnosti mladih ljudi su ojačane.
- Učešće mladih ljudi u promociji mira i jednakosti je povećano, i prepreke su identifikovane.

Finska naglašava važnost **raznovrsnih partnerstava u sprovođenju akcionog plana**. Prema tekstu plana, stvaranje i jačanje partnerstava između različitih zainteresovanih strana su neophodni ne samo za sprečavanje nasilnih sukoba i održavanje mira, već i za jačanje demokratije i višestranakog sistema utemeljenog na pravilima. Efikasna implementacija Rezolucije 2250, koja uključuje mnoge različite aktere, zahteva partnere i saradnju u različitim sektorima i oblastima, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Na nacionalnom nivou, najvažniji akteri i partneri su ministarstva i institucije, akademska zajednica i NVO, posebno organizacije mladih. Očekuje se da će saradnja između aktera u Finskoj takođe postati jasnija i povećati se tokom praćenja Nacionalnog akcionog plana, s obzirom na to da se akteri redovno sastaju u okviru grupe za praćenje. Potrebna je promena stavova i kreativnost kako bi se uspostavila partnerstva, a posebno mladi ljudi treba da budu prepoznati kao ravnopravni i neophodni partneri kako bi se obezbedio trajni mir. Dva ključna cilja u oblasti razvoja partnerstva su:

- Uloga mladih kao ključnih partnera u radu za mir je ojačana.
- Podrška međunarodnim i regionalnim partnerima koji prepoznaju pozitivnu ulogu mladih u pitanjima mira i sigurnosti.

Da bi se mladima omogućila značajna uloga u izgradnji i održavanju održivog mira, akcioni plan uviđa da je neophodno osigurati im **sigurno okruženje u kojem mogu živeti i delovati**. Treba stvoriti sigurne prostore za mlade da se okupljaju, izražavaju i učestvuju u donošenju odluka. Mladi ljudi ne bi trebalo samo biti zaštićeni od mentalnog, fizičkog, seksualnog i rodno zasnovanog nasilja, već se takođe mora obezbediti ostvarivanje njihovih prava. Finska se, takođe, obavezuje na

punu primenu međunarodnog humanitarnog prava. Jedan od prioriteta Finske u oblasti međunarodnog prava je primena krivičnog prava u najtežim međunarodnim zločinima, kao što su genocid, zločini protiv čovečnosti i ratni zločini. Plan naglašava da mladi ljudi treba da budu zaštićeni ne samo u krhkim i zemljama pogođenim sukobima, već i u Finskoj, pri čemu prepoznaje posebnu potrebu za zaštitom mladih izbeglica i raseljenih osoba u njihovim zemljama porekla, u izbegličkim kampovima, u tranzitu i u zemljama gde traže azil. Kako bi se obezbedila zaštita mladih i ostvarivanje njihovih prava u sukobima i prevenciji sukoba, akcioni plan uzima u obzir sledeće ciljeve:

- Jačanje pridržavanja obaveza humanitarnog i međunarodnog krivičnog prava.
- Jačanje zaštite mladih i razmatranje posebnih potreba u aktivnostima humanitarne pomoći i mera odговora na migraciju.
- Jačanje zaštite i ostvarivanje prava mladih graditelja mira, branitelja ljudskih prava i aktivista.
- Jačanje zaštite mladih i prevencija njihove isključenosti na nacionalnom nivou.

Trajni mir takođe zahteva post-konfliktne mere, a stabilizacija posle sukoba razoružanje strana i njihovu **reintegraciju u društvo**. Mladi i njihove specifične potrebe moraju biti posebno pažljivo razmatrane u post-konfliktnim akcijama, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou, i trebalo bi ih uključiti u planiranje i sprovođenje programa. Finska učestvuje u *DDR aktivnostima* (razoružanje, demobilizacija, reintegracija) putem multilateralne saradnje i podržava različite NVO-e. Plan uviđa da podrška međunarodnim DDR aktivnostima koje uzimaju u obzir specifične potrebe mladih ljudi, a posebno mladih žena, mora biti ojačana. Takođe, ističe da treba poboljšati inkluzivnost procesa i uključiti lokalne mlade ljude u

planiranje i sprovođenje DDR procesa. Radi uzimanja u obzir posebnih potreba mladih ljudi u post-konfliktnim merama i jačanja njihove pozitivne uloge, akcioni plan teži ostvarivanju dva cilja:

- Posebne potrebe mladih ljudi su uzete u obzir u podršci merama razoružanja, demobilizacije i reintegracije
- Uloga mladih ljudi u aktivnostima DDR-a je ojačana

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Istraživanje normativnog okvira i dokumenata javnih politika Republike Srbije je pokazalo da su u tom domenu uspostavljeni temelji za implementaciju UN Agende Mladi, mir i bezbednost, kao i da značajan broj dokumenata javnih politika, u većoj ili manjoj meri, prepoznaje njene specifične ciljeve. Ipak, ukazano je i na to da postoji i veliki prostor za dalji rad na njihovom sprovođenju, kao i da u određenim oblastima Republika Srbija još uvek ne beleži konkretniji pomak kada su YPS standardi u pitanju. Iz tog razloga, potrebno je da nadležne institucije ulože trud kako bi svoje resurse i kapacitete usmerile ka ovom polju i kako bi, po uzoru na mnoge evropske i zemlje sa drugih kontinenata, zauzele adekvatniji pristup mladima i omladinskim politikama, a sve u cilju razumevanja potreba i potencijala mladih.

Takav pristup bi trebalo da bude sveobuhvatan, i da uključi ne samo Ministarstvo turizma i omladine, već i sve druge institucije koje se u svom radu susreću sa omladinskom politikom, ali i onih institucija koje uređuju i kreiraju politike koje su u indirektnoj vezi sa mladima, odnosno koje uređuju politike koje su važne za mlade. Važno je napomenuti da to podrazumeva posvećenost kako nacionalnih organa, tako i lokalnih, koji bi trebalo da uzmu u obzir specifične potrebe omladine u konkretnoj lokalnoj zajednici. Istraživanje upravo nudi preporuke, koje bi trebalo da posluže kao početni korak u kreiranju javnih politika koje će imati za cilj sprovođenje UN Agende Mladi, mir i bezbednost.

Agenda poziva države da prepoznaju mlade kao relevantne aktere koji mogu igrati ključnu ulogu u izgradnji mira i održanju bezbednosti. Uviđa da, nezavisno od pola, mladi danas mogu biti stožer jednog boljeg društva, koje će biti tolerantnije i inkluzivnije, u kojem će se raditi na suzbijanju diskrimina-

cije i razvoju dijaloga između različitih nacija, vera, etniciteta i slično. Danas, Srbija nije zemlja koja je u sukobu, ali jeste post-konfliktno područje, u kom se i dalje osećaju posledice nemilih događaja iz devedesetih godina prethodnog veka. Prateći Agendu, možemo razumeti sve prednosti uključivanja mladih u izgradnju boljih dobrosusedskih odnosa, kao i u radu na tome da se obezbedi bolje razumevanje između naroda na Zapadnom Balkanu, kako bi se sprečilo da se bilo kakvi konflikti ponove u budućnosti, koja upravo ostaje na mladima.

Globalni izazovi kao što su klimatske promene, pandemije, terorizam, nasilni ekstremizam, širenje dezinformacija i govor mržnje i imigracije takođe utiču na mlade, oblikujući njihove živote. U razumevanju posledica koje oni imaju po mlade kao posebno osetljivu društvenu grupu, potrebno je da javne politike koje su odgovor na izazove posebno prilagoditi njima i dati im šansu da i participiraju u njihovom kreiranju, jer najbolje shvataju potrebe svoje generacije. Pored navedenog, dobrobit mladih ugrožava vršnjačko nasilje i maltretiranje, diskriminacija i problemi mentalnog zdravlja koji se sve više gomilaju bez konkretnih vidova rešenja. Održivi mir i održiva rešenja se ne mogu postići bez učešća društva u celini, pa tako i mladih, koji treba da budu najvažniji akteri suzbijanja svih problema sa kojima se susreću.

Usvajanje nacionalnog akcionog plana koji bi se isključivo bavio načinima implementacije UN Agende Mladi, mir i bezbednost u analiziranim oblastima, najefikasnije bi moglo da YPS standarde preslika na domaće javne politike. Uzor u tome bi mogla da bude Finska, prva zemlja koja je usvojila Nacionalni akcioni plan Mladi, mir i bezbednost, koji ima za cilj da uključi mlade u relevantne domaće i inostrane politike u skladu sa obavezama preuzetim u okviru Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (UNSCR) 2250. Nakon usvajanja UNSCR 2250, Finska je prepoznala NAP kao najprikladniji i efikasan

način podrške implementaciji Agende, a Vlada Finske je pokrenula njegovo kreiranje u saradnji sa Mrežom 2250 Finske, otvorenom platformom koja obuhvata kako pojedince tako i organizacije i to značajan broj mladih i organizacija mladih i za mlade.

Ukoliko bi se Vlada Srbije odlučila na taj korak, snažno uključivanje mladih tokom celog procesa ključan je faktor za izgradnju poverenja i obezbeđivanje visokokvalitetnog NAP-a, kao i snažnog angažovanja svih. Ono što može biti vrlo korisno i ubrzati proces razvoja NAP-a koji se tiče UN Agende Mladi, mir i bezbednost jeste iskustvo u razvoju Nacionalnog akcionog plana za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija – Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji za period od 2017. do 2020. godine. Kao i u slučaju Finske, i Srbija bi trebalo da u radnu grupu koja bi se potencijalno bavila usvajanjem NAP-a angažuje organizacije mladih i za mlade, kao aktere civilnog društva koji najbolje razumeju potrebe i položaj mladih u Srbiji. Shodno tome, jedan od prvih koraka bi trebalo da bude jačanje kapaciteta tih organizacija i drugih mladih aktivista kako bi se kroz obuke, treninge ili radionice što podrobnije upoznali sa Agendom i na osnovu toga mogli aktivno da učestvuju u njenom prilagođavanju u našoj zemlji.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
351.74/.76(4-672EU)
316.64-053.81(4-672EU)

СТОЈАНОВИЋ, Бобан Ж., 1989–

Mladi za mir i bezbednost : analiza UN Agende u kontekstu Srbije / Boban Stojanović, Ana Šljukić, Tamara Jovanović. – Beograd : Misija OEBS-a u Srbiji, 2023 (Beograd : Dosije studio). – 106 str. ; 20 cm

Tiraž 100. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-80578-25-5

1. Шљукић, Ана, 1999– [аутор]
 2. Јовановић, Тамара, 1999– [аутор]
- а) Безбедност – Млади – Европска унија – Србија
COBISS.SR-ID 129515785

Svi pojmovi koji su u analizi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Objavljivanje ove publikacije podržala je Misija OEBS-a u Srbiji. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno stav Misije OEBS-a u Srbiji.